

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
visokošolskega programa**

**SVETOVNA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA
IN KITAJSKA**

Simona Svet

Ljubljana, marec 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
visokošolskega programa

SVETOVNA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA IN KITAJSKA

Kandidatka: Simona Svet
Številka indeksa: 04032120

Mentor: Doc. dr. Aleksander Aristovnik

Ljubljana, marec 2010

POVZETEK

Dolgoletna prizadevanja v okviru Splošnega sporazuma o carinah in trgovini ter od leta 1995 dalje Svetovne trgovinske organizacije (WTO) so zmanjšala prepreke v mednarodni trgovini, kar je eden od glavnih vzrokov za globalizacijo v zadnjih dveh desetletjih. Pri tem procesu ekonomske mednarodne integracije gre za vključitev nacionalnih gospodarstev v mednarodno menjavo. In ravno ta proces je sprožil nešteto izzivov, s katerimi se zadnje čase srečuje WTO. Interesi razvitih držav, držav v razvoju in celo nerazvitih držav so različni, kakor so tudi različni pogledi na WTO, njene naloge in cilje. WTO mora odgovarjati na nešteta vprašanja in reševati spore. Kitajska je v Svetovno trgovinsko organizacijo vstopila leta 2001, pa je že v 85 sporih; v šestih kot tožnica, v sedemnajstih kot tožena stranka, v ostalih sporih pa nastopa kot tretja država. In prav hitro reševanje sporov je za učinkovito delovanje WTO ključnega pomena. Študije nešteti izzivov so pokazale na velika razhajanja med državami članicami v pogledih na problematiko in iskanje rešitev glede samih koristi, ki jih le-te dosežejo skozi sprejete rešitve. Nazadnje se je treba vprašati tudi o odprtih izzivih, prihodnosti, smiselnosti mednarodne trgovine in smiselnosti obstoja same WTO.

Ključne besede: globalizacija, mednarodna trgovina, investicije, regionalni trgovinski sporazumi, javna naročila, multilateralni trgovinski sistem, Kitajska, Svetovna trgovinska organizacija

SUMMARY

Many years of efforts under the General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) and since 1995 the WTO, have led to reductions in barriers to international trade, which is one of the main causes for globalization in the last two decades. In this process of international economic integration, goes for the integration of national economies in international trade. And exactly this process has triggered numerous challenges facing the WTO recently. The interests of developed countries, developing countries and even undeveloped countries are different, as well as different views on the WTO, its functions and objectives. WTO must respond to countless questions and settle disputes. China has entered WTO in 2001 and already presents in 85 disputes, in six cases as a complainant, in seventeen cases as a respondent and in other causes China performs as a third country. And quickly resolve disputes is crucial for effective functioning of the WTO. Studies countless challenges have shown the large differences between Member States in the views on problems and solutions, the actual benefits that they achieve through the solutions adopted. In the last chapter I show outstanding issues, the future, the advisability of international trade and the advisability of the existence of the WTO itself.

Key Words: globalization, international trade, investment, regional trade agreements, procurement, multilateral trading system, China, World Trade Organization

KAZALO

POVZETEK	ii
SUMMARY	iii
1 UVOD	1
1.1 OPREDELITEV OBRAVNAVANE TEME IN TEORETIČNA IZHODIŠČA.....	1
1.2 NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA.....	2
1.3 PREDVIDENE METODE DELA.....	2
1.4 PREDPOSTAVKE OBRAVNAVANE TEME.....	2
2 NASTANEK SVETOVNE TRGOVINSKE ORGANIZACIJE	4
2.1 SPLOŠNI SPORAZUM O CARINAH IN TRGOVINI.....	5
2.1.1 Načela multilateralnega sistema GATT.....	5
2.1.2 Pogajalski krogi GATT.....	5
2.2 URUGVAJSKI KROG IN USTANOVITEV WTO.....	6
2.3 NAČELA MULTILATERALNEGA TRGOVINSKEGA SISTEMA WTO.....	7
3 MEDNARODNA TRGOVINA V PROCESU GLOBALIZACIJE	8
3.1 RAZVOJ MEDNARODNE TRGOVINE IN RAZLOGI ZA NASTANEK WTO.....	8
3.2 SLABOSTI IN POMANJKLJIVOSTI WTO V PROCESU GLOBALIZACIJE.....	9
3.2.1 Razlike med razvitimi in nerazvitimi ter protekcionizem in problemi subvencij.....	9
3.2.2 Spori, nesoglasja med članicami WTO: jeklarska vojna, Ministrska konferenca – Cancun...9	
3.2.3 Antiglobalistična gibanja in gibanja proti WTO.....	11
3.3 DOSEŽKI MULTILATERALNEGA TRGOVINSKEGA SISTEMA V ZADNJIH DESETLETJIH.....	11
4 SVETOVNA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA KOT INSTITUCIJA	13
4.1 ORGANIZIRANOST WTO.....	13
4.2 ČLANSTVO V WTO.....	14
4.2.1 Pristop k članstvu WTO.....	14
4.2.2 Prenehanje članstva v WTO.....	15
4.3 FINANCIRANJE WTO.....	15
4.4 NALOGE WTO.....	16
4.5 SPORAZUMI.....	16
4.5.1 Struktura sporazumov WTO.....	16
4.5.2 Temeljna načela sporazumov WTO.....	17
4.6 POSTOPEK REŠEVANJA SPOROV.....	18
4.6.1 Splošno.....	18
4.6.2 Pristojnost.....	19
4.6.3 Sprejemanje odločitev.....	20
4.6.4 Različni mehanizmi, ki jih predvideva DSU.....	20
4.6.5 Razlogi za uvedbo postopka za reševanje sporov.....	21
4.7 PANELNI POSTOPEK.....	21
4.7.1 Postopek na prvi stopnji.....	22

4.7.2	Pritožbeni postopek.....	24
4.7.3	Implementacija odločbe in sankcije.....	24
5	GOSPODARSKI POLOŽAJ KITAJSKE.....	26
5.1	ZGODOVINSKI PREGLED.....	26
5.2	GEOGRAFSKA LEGA.....	26
5.3	POLITIČNI SISTEM.....	27
5.4	ZNAČILNOSTI MAKROEKONOMSKEGA OKOLJA.....	27
5.4.1	Gibanje BDP.....	28
5.4.2	Gibanje inflacije in brezposelnost.....	28
5.5	POMEN HONGKONGA.....	29
6	KITAJSKA IN WTO.....	31
6.1	ZGODOVINSKI PREGLED KITAJSKEGA PRIBLIŽEVANJA WTO.....	31
6.2	KITAJSKA IN NJEN VSTOP V WTO.....	31
6.2.1	Povečanje konkurence in povečana transparentnost.....	32
6.2.2	Vpliv na zaposlovanje.....	33
6.2.3	Multinacionalne korporacije.....	34
6.3	VZROKI ZA VSTOP KITAJSKE V WTO.....	34
6.4	POSLEDICE VSTOPA KITAJSKE V WTO.....	35
6.5	KITAJSKA IN EU.....	36
6.6	KITAJSKA IN SLOVENIJA.....	37
7	PRIHODNOST WTO IN SMERI RAZVOJA.....	38
7.1	SMISELNOST MEDNARODNE TRGOVINE IN ODPRTOSTI DRŽAV.....	38
7.2	SMISELNOST OBSTOJA WTO.....	38
8	ZAKLJUČEK.....	40
8.1	INTERPRETACIJA HIPOTEZ.....	40
8.2	SKLEP.....	41
	LITERATURA.....	43
	VIRI.....	44
	SEZNAM SLIK IN TABEL.....	46
	SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC.....	46
	IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA.....	47

1 UVOD

1.1 OPREDELITEV OBRAVNAVANE TEME IN TEORETIČNA IZHODIŠČA

Globalizacija je ena najpomembnejših tem današnjega časa. Prisotna je v vsakdanjem življenju, čeprav se tega sploh ne zavedamo: ko potujemo z letalom na drug kontinent, ko spremljamo tuje satelitske TV-programe, ko nakupujemo v ogromnih nakupovalnih centrih, ko si dopisujemo z ljudmi z drugega konca sveta. Vse to nam je omogočila globalizacija. Čedalje manj je ovir, ki bi preprečevale prepletanje vezi med državami in kontinenti. Čeprav se vsi ne strinjajo s tovrstnim procesom, se pa strinjajo gospodarstveniki in politiki, tj. močjo posamezne države, ki se zavzemajo za tesno povezano gospodarsko in politično globalizacijo. Trend je usmerjen od regionalizma h globalizmu. Želijo si ustvariti pravila, ki bi bila enotna za vse države, da bi se združile v nekakšno ekonomsko-politično celoto. S tem namenom so bile ustvarjene mnoge organizacije, kjer naj bi veljali enaki pogoji za vse, realnost pa je bila drugačna, ker so imele korist le bogate države.

Med tovrstnimi organizacijami je največja Svetovna trgovinska organizacija, ki ureja globalno mednarodno trgovinsko menjavo. Pomembna je zaradi velikega vpliva na gospodarstva držav članic (med njimi je tudi Kitajska), ima pa vpliv tudi na države, ki še niso včlanjene, saj se te zavedajo, da osamitev izven mednarodnega trgovinskega sodelovanja ne vodi v blaginjo. Smisel vsake proizvodnje ali storitve je prodaja, za katero sta izjemnega pomena dostopnost na trg in transparentnost trgovanja. Kajti od rezultatov trgovanja je končno odvisna tudi njena gospodarska rast. WTO poleg odpravljanja ovir ureja tudi trgovanje med državami članicami, ki jih je danes že 153 (WTOa, 12. 10. 2009).

Delovanje Svetovne trgovinske organizacije pa ni statično in dokončno, ampak se nenehno spreminja in prilagaja. Zapleti in trenja med državami prisilijo WTO, da posreduje in poskuša najti rešitve, ki bi pripomogle k pravičnosti in nepristranskosti do vseh vpletenih. To pa velikokrat predstavlja težavo, kajti pritisk večjih in bogatejših članic je velik in v konfliktu z drugimi manjšimi članicami skušajo izkoristiti svojo moč ter si prikrojiti pravila po svoje, ki pa naj bi bila enaka za vse članice. Odločilno je stališče WTO, saj je pravičen razsodnik in znotraj mednarodnega trgovinskega sistema nekakšen koordinator, ki se spopada tudi z zunanjimi nasprotniki: združenja proti globalizaciji in nevladne organizacije (WTOa, 12. 10. 2009).

V diplomskem delu sem najprej predstavila nastanek WTO, pomen mednarodne trgovine v času globalizacije, organizacijsko strukturo WTO in njene sporazume. Podrobneje pa sem predstavila postopek odločanja in reševanje sporov, kar je tudi delni cilj mojega diplomskega dela. V nadaljevanju sem opredelila Kitajsko v WTO, njene naloge in njen mednarodni položaj, kako vstop Kitajske vpliva na EU in zlasti na Slovenijo, nekoliko več časa pa sem posvetila obravnavanju odprtih vprašanj in izzivov, katerih uspešne rešitve in odločanja s konsenzom so ključnega pomena za

WTO in vse njene države članice. V zadnjem poglavju sem ugibala ob smiselnosti mednarodne trgovine in odprtosti držav ter o smiselnosti obstoja same WTO. S prihodnostjo WTO, možnimi smermi razvoja in s potrditvijo ali zavrnitvijo hipotez je diplomsko delo tudi zaključeno.

1.2 NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA

Namen diplomskega dela je prikazati probleme, ki jih prinaša globalizacija, in odzive WTO na globalizacijo. Glede na kompleksno in dinamično globalno okolje, prepletene procese pri globalizaciji ter spremembe, ki jih le-ta prinaša, so pred WTO odprta mnoga vprašanja, kot so regionalizem, okolje, področje investicij, konkurence, elektronske trgovine itd. Naslednji namen je proučiti cvetoče Kitajsko gospodarstvo, ki je v preteklih letih doseglo nesluten razvoj. Cilj diplomskega dela je prikazati možne smeri razvoja, smiselnost obstoja WTO in izzive za prihodnost, kajti WTO sama po sebi nima pristojnosti odločati, odločajo države članice in njihovi interesi. Ti pa so lahko med seboj nasprotni, kar pomeni težka pogajanja in veliko potrebnega časa za napredek oziroma rezultat. Cilj je tudi predstaviti Kitajsko gospodarstvo, njen zgodovinski, politični in gospodarski razvoj od ustanovitve Ljudske Republike Kitajske naprej, opredeliti njeno vlogo v Svetovni trgovinski organizaciji ter proces vstopanja v to organizacijo.

1.3 PREDVIDENE METODE DELA

Pri izdelavi diplomskega dela sem uporabila različne raziskovalne metode, in sicer:

- metodo kompilacije, povzemanja virov, ki je predpogoj za uporabo nadaljnjih metod;
- metodo analize in interpretacije primarnih virov, s pomočjo katere sem raziskala uradne dokumente, ki so mi koristili pri opredelitvi pojmov;
- metodo analize in interpretacije sekundarnih virov, na podlagi katere sem predelala in analizirala strokovne publikacije, kot so knjige, zborniki, članki ter druga raziskovalna dela v elektronski in tudi v tiskani obliki, kar sem uporabila pri pojasnjevanju tez in potrjevanju dejstev,
- deskriptivno metodo, s katero sem opisala predvsem pojme, ki se nanašajo na Svetovno trgovinsko organizacijo.

1.4 PREDPOSTAVKE OBRAVNAVANE TEME

V diplomskem delu predpostavljam, da večina članic v Svetovni trgovinski organizaciji predstavlja lastne interese in poglede, ki jih opredeljujejo različne kulture, verstva itd. Na odprta vprašanja gledajo različno in različne so tudi možne rešitve. Zato sem s stališča problematike, s katero se WTO srečuje, predvidela:

Hipoteza 1: Države članice WTO večino medsebojnih sporov rešijo z dogovorom.

- Hipoteza 2:* Delovanje in obstoj Svetovne trgovinske organizacije in mednarodne trgovine nasploh sta nepotrebna.
- Hipoteza 3:* Svetovna trgovinska organizacija je šele s pristopom Kitajske postala zares svetovna organizacija.
- Hipoteza 4:* Blagovni tokovi med Kitajsko in Slovenijo naraščajo, vendar je pred slovenskimi podjetji še precej izzivov in neizkoriščenih priložnosti.

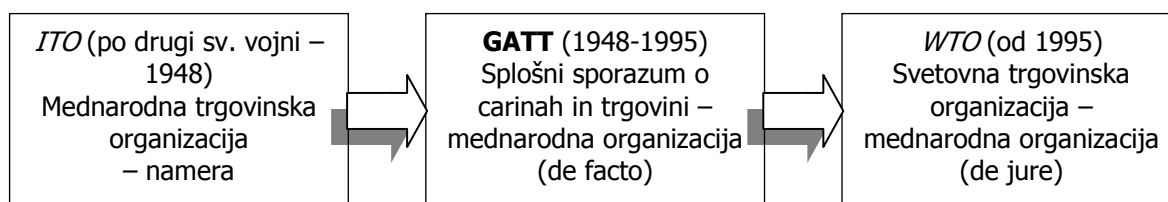
2 NASTANEK SVETOVNE TRGOVINSKE ORGANIZACIJE

Svetovna trgovinska organizacija je bila ustanovljena z namenom ukvarjati se s trgovino med narodi na globalni ravni. Spodbija sprostitev mednarodne menjave med državami članicami, izvršuje sprejete sporazume v okviru WTO in rešuje spore, ki pri tem nastanejo. Delovanje Svetovne trgovinske organizacije je multilateralno, kar pomeni, da so vanj vključene skoraj vse države, ne pa vse. Gre za globalni trgovinski sporazum ter za mnoge nove sporazume in spremembe na področju mednarodne trgovine, ki naj bi odpravili pomanjkljivosti, katerih ni mogel odpraviti Splošni sporazum o carinah in trgovini (GATT) (Gusel in Bobek, 1997, str. 95).

Mednarodna trgovinska ureditev, kakršna je danes, je začela nastajati že med drugo svetovno vojno in po njej. Njena največja skrb je bila preprečitev ponovitve »velike svetovne krize«¹ v tridesetih letih prejšnjega stoletja, ko so države poskušale svoje gospodarske probleme prevaliti na ostale države z depreciacijo² lastne valute in uveljavitvijo visokih carin. To je povzročilo popolno zmedo v ureditvi mednarodne trgovine, kar je depresijo še poglobilo. V štirih letih je mednarodna menjava upadla na eno tretjino prejšnjega obsega (Marrewijk, 2002, str. 220–221).

Po drugi svetovni vojni si je gospodarstvo večine držav hitro opomoglo. Obseg proizvodnje se je povečal, začeli so se pojavljati presežki za izvoz, ki pa so naleteli na carinske in necarinske ovire. Izvozniki so hoteli, da bi reševanje problemov predali Organizaciji združenih narodov. Najprej naj bi ustanovili Mednarodno trgovinsko organizacijo (International Trade Organization – ITO), ki pa ni bila nikoli ustanovljena predvsem zaradi velikih razlik med ZDA in SZ. Kot začasna rešitev je bil konec leta 1947 v Ženevi podpisan Splošni sporazum o carinah in trgovini, veljati pa je začel začetek leta 1948. Šele 1. januarja 1995 je bil GATT preoblikovan v WTO, in tako postal uradna mednarodna organizacija (Gusel in Bobek, 1997, str. 75–76).

Slika 1: Nastanek WTO

Vir: Marrewijk (2002, str. 222)

¹ Velika svetovna kriza se je začela na črni četrtek z zlomom tečajev delnic na borzi v New Yorku, 24. oktobra 1929 in je trajala do leta 1933 (Gusel in Bobek, 1997, str. 17–18).

² Depreciacija pomeni zmanjšanje vrednosti domače valute v primerjavi s tujimi valutami.

2.1 SPLOŠNI SPORAZUM O CARINAH IN TRGOVINI

WTO se je razvila na temeljih Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (General Agreement on Tariffs and Trade, GATT). GATT je bil 31. oktobra 1947 sprejet kot začasni sporazum med 23 državami, ki naj bi po Havanski konferenci (november 1947–marec 1948) postal del Havanske deklaracije, to je sporazuma o Mednarodni trgovinski organizaciji (International Trade Organization, ITO). GATT je začel veljati že 1. januarja 1948, medtem ko Havanska deklaracija predvsem zaradi nasprotovanja ameriškega kongresa nikoli ni stopila v veljavo (Jackson, 1999, str. 38). H GATT je postopoma pristopilo vedno več držav, E(G)S pa je od leta 1968 imela poseben status: obravnavala se je kot članica, vendar pa ni imela pravice glasovanja.

2.1.1 Načela multilateralnega sistema GATT

Temelj GATT oz. multilateralnega trgovinskega sistema so tri načela (Marrewijk, 2002, str. 223):

- Nediskriminacija, ki se kaže v dveh podnačelih:
 - klavzula največje ugodnosti: vse koncesije glede carin, plačil in postopkov, sklenjene med dvema podpisnicama GATT, brezpogojno velja za vse ostale podpisnice sporazuma. Izjeme so: vsi že sklenjeni carinski preferenciali, olajšave v maloobmejnem prometu ter bonitete v okviru carinskih zvez in con proste trgovine, če so v soglasju z GATT;
 - klavzula nacionalnega ravnanja: z blagom po plačilu carine, glede davčne politike in drugih ukrepov, ne smemo slabše ravnati kot z domačim blagom.
- Recipročnost pomeni, da velja obveza zniževanja carin obojestransko. Tega načela državam v razvoju in najmanj razvitim državam ni treba upoštevati.
- Prepoved necarinskih trgovinskih ovir pomeni, da so necarinske ovire prepovedane, saj bi z njimi izigrali načela in izničili njihove učinke. Izjeme so države članice, ki imajo plačilnobilančne težave.

2.1.2 Pogajalski krogi GATT

Za delovanje v okviru GATT je bilo značilnih več krogov pogajanj (tabela 1), ki so trajali po več let in na katerih so države članice postopoma odstranjevale ovire v mednarodni trgovini. GATT je bil multilateralen trgovinski sporazum, ni pa bil (niti ni imel ambicije biti) mednarodna organizacija. Pri sestavljanju sporazuma namenoma niso bile vnesene nobene proceduralne in institucionalne določbe, tako da se ne bi vzbujal videz kakršnekoli organizacije. Za kaj takega tudi ni bilo potrebe, saj naj bi GATT deloval pod okriljem ITO. Ker pa ITO nikoli ni bila ustanovljena, je ostala potreba po nekakšni mednarodno-trgovinski organizaciji. Tako se je GATT postopoma razvil v mednarodno organizacijo, ki pa nikoli ni imela pravne osebnosti (Qureshi, 1999, str. 237).

Vendar pa je GATT je vseskozi ostal utesnjen v svojih prvotnih okvirih in je zaradi tega vse bolj očitno kazal celo vrsto institucionalnih pomanjkljivosti. Ena od njih je bilo tudi dejstvo, da GATT ni poznal enotnega in učinkovitega sistema za reševanje sporov med članicami. Vse te pomanjkljivosti so sicer narekovale daljnosežne institucionalne reforme, vendar ustanovitev nove svetovne trgovinske organizacije na začetku urugvajskega kroga pogajanj leta 1986 ni bila postavljena kot eden izmed ciljev pogajanj.

Tabela 1: Pogajalski krogi GATT

<i>Pogajalski krog,</i>	<i>leto</i>	<i>Kraj</i>	<i>Obravnavana vsebina</i>	<i>Število držav</i>
Prvi krog	1947	Ženeva	carine	23
Drugi krog	1949	Annecy	carine	13
Tretji krog	1951	Torquay	carine	38
Četrty krog	1956	Ženeva	carine	26
»Dillonov krog«	1960–1961	Ženeva	carine	26
»Kennedyjev krog«	1964–1967	Ženeva	carine, anti-dumping	62
»Tokijski krog«	1973–1979	Ženeva	carine, necarinski ukrepi	102
»Urugvajski krog«	1986–1994	Ženeva	carine, necarinski ukrepi, intelektualna lastnina, reševanje sporov, tekstil, kmetijstvo, pravila, ustanovitev WTO itd.	123
Pogajanje v okviru Dohe	2001	Doha	carine, necarinski ukrepi, kmetijstvo, konkurenca, naložbe, patenti, industrijski izdelki.	141

Vir: WTOh (28. 10. 2009)

2.2 URUGVAJSKI KROG IN USTANOVITEV WTO

Zaradi zastoja na področju kmetijstva je bila Ministrska konferenca novembra 1982 v Ženevi neuspešna, vendar pa se je porodila ideja o novem pogajalskem krogu. Po štirih letih raziskovanja, razjasnjevanja in težkega iskanja konsenza so septembra 1986 v Urugvaju sklicali nov krog pogajanj. V pogajalskem programu so predvideli namero o razširitvi multilateralnega trgovinskega sistema na več novih področij, kot so intelektualna lastnina, storitve, reforma trgovinskega sistema v kmetijstvu, investicijski ukrepi, pregled mednarodnih trgovinskih politik držav članic in reševanje sporov. Urugvajski krog je zajemal skoraj vso mednarodno menjavo; enostavno je bil največje in najzahtevnejše trgovinsko mednarodno pogajanje do takrat. Kljub zamudi

in velikim zapletom je prinesel največjo reformo svetovnega trgovinskega sistema po drugi svetovni vojni. Zamuda pa je imela nekaj dobrih strani, saj je omogočila, da so se lahko nekatera pogajanja razvijala preko pričakovanj, med drugimi (WTOg, 22. 10. 2009):

- pogajanja o svobodni mednarodni trgovini storitev so pripeljala do novega Splošnega sporazuma o trgovini s storitvami (General agreement on trade in services – GATS),
- carine za industrijske izdelke se v povprečju znižajo za tretjino,
- revizija samega sporazuma GATT in
- februarja 1990 je Renato Ruggiero, poznejši prvi generalni direktor WTO, kot prvi predlagal ustanovitev nekakšne organizacije za mednarodno trgovino.

Aprila istega leta je Kanada formalno dala predlog za ustanovitev WTO, ES pa je nekaj mesecev kasneje predlagala ustanovitev Multilateral Trade Organization. Vendar pa so ZDA in države v razvoju takšnim predlogom močno nasprotovale. Šele med letom 1993 so se tudi ZDA počasi sprijaznile z idejo o ustanovitvi nove mednarodne organizacije. 15. decembra 1993 so dale svoj formalni pristanek, vendar pod pogojem, da se bo organizacija imenovala World Trade Organization. Tako je prišlo v Marakeshu aprila 1994 do podpisa sporazuma o ustanovitvi WTO (WTOh, 28. 10. 2009).

2.3 NAČELA MULTILATERALNEGA TRGOVINSKEGA SISTEMA WTO

Načela GATT so bila osnova načela WTO, ker pa se WTO definira širše in splošneje, saj je v njej več različnih področij, okolje pa precej drugačno kot pred petimi desetletji, so danes načela multilateralnega trgovinskega sistema WTO naslednja (WTOe, 22. 10. 2009):

- Nediskriminacija (načelo z enako vsebino kot pri GATT).
- Svobodnejša trgovina – postopno skozi pogajanja: pri koristnem odpiranju trgov so potrebne prilagoditve, državam v razvoju je določen daljši čas za izpolnitev obveznosti.
- Predvidljivost – skozi zavezanost in transparentnost: ko se države odločijo za svobodo trgovanja, naj se k temu zavežejo, da postane trg stabilen in predvidljiv.
- Promoviranje poštene konkurence: sistem WTO pod določenimi pogoji dovoljuje protekcionistične ukrepe, kadar bi šlo za nepošteno konkurenco. Gre za kompleksne primere, kjer se lahko vpletene strani dogovorijo za kompenzacijo nastale škode, WTO pa z njimi poskuša zaščititi potrošnike, preprečiti širitve bolezni in zaščititi okolje.
- Spodbujanje razvoja in ekonomskih reform: WTO želi pomagati državam v razvoju in nerazvitim državam, tako da jim omogoča prilagajati in implementirati sporazume v njihov pravni red. Le tako bodo bolj pridobivale na vplivu.

3 MEDNARODNA TRGOVINA V PROCESU GLOBALIZACIJE

3.1 RAZVOJ MEDNARODNE TRGOVINE IN RAZLOGI ZA NASTANEK WTO

Težnja po globalizaciji oz. poenotenju svetovnega trga se je pokazala že v 19. stoletju. Njen proces naj bi vodil v svobodno svetovno trgovino, kjer bo odpravljeno nerazumno, nepravično in nepošteno trgovanje. Vendar pa so nekateri nasprotniki dvomili v svobodno trgovino v smislu poštenosti. To se je pokazalo že po drugi svetovni vojni, ko naj bi bil odprt svoboden ekonomski režim, po prepričanju mnogih, najbolj zaslužen za povojno obnovo ter rast. To je bil t. i. bretton-woodski sistem (GATT v povezavi z Mednarodnim denarnim skladom). ZDA naj bi Evropejcem in tretjemu svetu vsilila režim, ki je določal pravila liberalne trgovine in je uravnaval menjalni tečaj med valutami. Na tak način naj bi tržne sile ohranile svojo moč (Strange, 1995, str. 99).

Ker je GATT kot institucija težko obvladovala svetovno trgovino, se je pojavila težnja po njeni spremembi oz. ustanovitvi nove. Kot glavni razlog za ustanovitev WTO je (WTOh, 28. 10. 2009):

- vse večje naraščanje konfliktov na področju mednarodne trgovine konec 80. let, ki jih GATT ni mogla obvladovati (počasno in neučinkovito reševanja antidampinga, kjer so bili šibkejšim članicam vsiljeni nepošteni pogoji trgovanja in
- nezmožnost GATT, da bi učinkovito povezal liberalizacijo trgovine s finančno liberalizacijo in nezmožnost prilagoditve na nove strukturne spremembe, ki so se pojavile v svetovni ekonomiji.

Do nastanka WTO je prišlo zaradi interesa članic po obvladovanju mednarodne trgovine, kar je lažje realizirati v sodelovanju z več državami. Rezultat je zaupanje in uspešnejši, miroljuben in odgovoren poslovni svet. Odločitve se praviloma sprejemajo s konsenzom vseh članic in so ratificirane v njihovem parlamentu. Ustanovitev WTO naj bi v mednarodno trgovino vnesla veliko prednosti na poslovnem in zasebnem življenjskem področju (WTOc, 20. 10. 2009):

- sporazumno reševanje trgovinskih sporov,
- promocija miru,
- njeni osnovni principi in pravila omogočajo lažje odločanje ter s tem lažje in boljše življenje,
- brezcarinska prodaja zniža nivo življenjskih stroškov,
- odprti trgi tudi za tuje proizvajalce in izvoznike,
- delovanje mednarodne trgovine omogoča večjo izbiro končnih izdelkov, storitev in surovin,
- trgovanje vzpodbudi rast prihodkov in s tem stimulira ekonomsko rast,
- zaščita vlad pred lobiranjem ter njihova vzpodbuda in nagrada za dobro poslovanje s strani WTO.

3.2 SLABOSTI IN POMANJKLJIVOSTI WTO V PROCESU GLOBALIZACIJE

3.2.1 Razlike med razvitimi in nerazvitimi ter protekcijem in problemi subvencij

Nasprotniki WTO trdijo, da njene odločitve koristijo predvsem velikim transnacionalnim korporacijam, medtem ko manj razvitim in nerazvitim državam ne prinesejo velikih koristi. Slednje zavzemajo približno petino članstva WTO in nimajo svojih predstavnikov v organizaciji, kar jim onemogoča kontrolo dela v njej in soodločanje pri pomembnih odločitvah. Njihovi najpomembnejši panogi sta poljedelstvo in tekstilna industrija, vendar pa jima WTO ne priznava zadostnega pomena, tako da razvite države še vedno ovirajo izvoz iz teh držav. Po mnenju analitikov naj bi bila največja vzroka za počasnejšo rast oz. zaviranje svetovne trgovine protekcijem³ in trgovinski spori med EU, ZDA in Japonsko. Protekcijem je tesno povezan z gospodarsko krizo posamezne države. Takrat vlade teh držav uvedejo protekcijem, ki naj bi olajšal nastalo situacijo in državo varoval pred pritiski iz »zunanjega sveta«. Protekcijem je najbolj izrazit v ZDA, v Latinski Ameriki, Veliki Britaniji in nekaterih jugovzhodnih azijskih državah (WTO, 20. 10. 2009).

Svobodo trgovine ogrožajo tudi vse pogostejši trgovinski spori, ker vodijo v povezovanje držav v zavezniške skupine ter zahtevajo veliko finančnih sredstev in dolge procedure reševanja. Nekaterne države (ZDA, EU idr.) spretno izkoriščajo vrzeli v trgovinskih predpisih in se jim izogibajo. Tudi WTO, ki bi morala obvladovati težave take vrste, je včasih nemočna. Eno najpomembnejših področij, ki ga ureja WTO, je področje subvencij in zaščitnih ukrepov. Tudi Slovenija je sprejela Sporazum o subvencijah in zaščitnih ukrepih. Pravilnik o subvencijah je v okviru tokijskega kroga pogajanj sprejelo le nekaj držav članic, čeprav je z ustanovitvijo WTO ta pravilnik načeloma obvezen za vse članice. Zaščitni ukrepi in sporazum o subvencijah veljajo tudi za domače državne pomoči in ne le za izvozne. Urejajo režim subvencij v okviru multilateralnih trgovskih odnosov in izravnavo škode, povzročene s proizvodi, ki so subvencionirani (Batagelj, 1998, str. 3).

3.2.2 Spori, nesoglasja med članicami WTO: jeklarska vojna, Ministrska konferenca – Cancun

Ameriška jeklarska industrija je zašla v težave že leta 1998 v času azijske finančne krize, ko je porasel uvoz v ZDA, med drugim tudi jekla, kar je pri ameriških jeklarjih sprožilo preplah in začelo se je lobiranje za omejitvene ukrepe pri tedanji administraciji Billa Clintona, ki pa zanj ni imel posluha. Lobiranje se je nadaljevalo pri novi administraciji Georgea W. Busha. Vplivni senatorji so predsedniku Bushu poslali več pisem v katerih ga pozivajo, da uveljavi t. i. člen 201 iz zakona o pošteni trgovini

³ Protekcijem – sistem gospodarsko političnih ukrepov. Pojavljal se je predvsem v dobi industrijskega kapitalizma. Deloval je v varstvo domače industrije pred tujo konkurenco (s carinami, prepovedjo uvoza, subvencijami ipd.).

iz leta 1974. Z začasnimi omejitvami glede uvoza oziroma večjimi carinami naj bi domača jeklarska industrija dobila dovolj časa za prestrukturiranje, česar ob poplavi tujega uvoza ne bi zmogla. WTO v določenih primerih res dopušča povišane carinske stopnje, vendar samo v primeru, ko država dokaže ogroženost določene panoge zaradi uvoza. Leta 2000 je bil kljub Clintonovemu nasprotovanju sprejet Byrdov zakon o pomoči ameriškim podjetjem, ki se soočajo s poceni tujim uvozom. Ameriška carina je takim podjetjem, večinoma jeklarskim, doslej po tem zakonu nakazala 200 milijonov dolarjev. Zaradi tega zakona so države EU pred WTO sprožile spor, ki ga je EU na prvi stopnji dobila. ZDA so takoj podale pritožbo, vendar je bila odločitev WTO na prvi stopnji dokončna. ZDA so končno popustile odločitvi WTO in EU je umaknila nameravane trgovinske sankcije (Rockefeller, 3. 11. 2009).

Pred začetkom Ministrske konference Svetovne trgovinske organizacije (WTO) septembra 2003 v mehiškem Cancunu še ni bilo jasno, ali je 146 članic sposobnih doseči dogovor o kmetijstvu in s tem rešiti tekoči krog trgovinskih pogajanj. Njen namen je bil pripraviti načrt za nadaljnje pogovore v okviru začetega kroga pogajanj leta 2001 v Dohi, ki naj bi ga sklenili do 1. januarja 2005. Interesi so bili še zmeraj preveč nasprotni, pogajanja pa tako mednarodno politično občutljiva, da je bilo predvsem od sposobnosti vodstva WTO ter skritih ciljev in realne sposobnosti najmočnejših, ZDA in EU, odvisno, ali bo zastoj v kmetijstvu zavrl napredek tudi na ostalih področjih, med katerimi sta najpomembnejša liberalizacija na področju storitev in vprašanja intelektualne lastnine na področju zdravstva (Erjavec, 2003, str. 14).

Sama vsebina je zagotavljala odpravo ovir v mednarodni trgovini med bogatimi in revnejšimi državami. Nerazvite države in države v razvoju so zahtevale postopno ukinitvev subvencij za izvoz kmetijskih pridelkov v bogatih državah, same pa so bile pripravljene odpreti svoja zaščitena tržišča kmetijskih pridelkov in privoliti v začetek pogajanj o pravilih glede tujih investicij. EU je ta kompromisni predlog označila za dobro podlago za nadaljnja pogajanja, vendar so pogajanja propadla. Konferenca je bila dejanski dokaz neučinkovitosti delovanja WTO, ali kot je dejal predstavnik EU komisar Lamy: »WTO je srednjeveška organizacija. Njeni postopki in pravila niso dorasli njenim nalogam. Razprave in dogovarjanje med 146 članicami je nemogoče voditi na podlagi soglasja. Način sprejemanja odločitev je treba spremeniti. EU ostaja zagovornica multilateralnega trgovinskega sistema, ki bo temeljil na jasnih pravilih in bo v tej smeri delovala v WTO.« Drugi predstavnik EU, komisar Fischler pa je obžaloval neuspeh pogajanj, ker je menil, da so se razlike v liberalizaciji svetovne trgovine ravno začele zmanjševati in med drugim dejal: »Državam v razvoju smo dali dobro ponudbo in sprejeli pristop, da morajo bogate države nositi večji del bremena liberalizacije.« (WTO, 30. 10. 2009)

EU in države proizvajalke banan v Latinski Ameriki so končale 16 let trajajoč spor glede banan, ki velja za najdaljši trgovinski spor v zgodovini. Prve tožbe proti Uniji pred WTO segajo že v leto 1993, WTO pa je že septembra 1997 razsodila, da uvozni režim EU za banane krši načelo enakopravnega dostopa vseh proizvajalcev banan na trg Unije. Pravila WTO namreč zahtevajo, da mora članica WTO za vse ostale članice

uveljaviti enotno carinsko dajatev (t. i. načelo nediskriminacije), EU pa je državam iz skupine ACP (Afrika, Karibi, Pacifik), večinoma nekdanjim kolonijam evropskih držav, ponujala ugodnejši – v okviru določene kvote celo brezcarinski – uvozni režim kot latinskoameriškim državam.

Prav v času pisanja tega diplomskega dela, natančneje 15. decembra 2009, so v Ženevi na sedežu WTO latinskoameriške države (Kolumbija, Panama, Ekvador, Kostarika, Honduras, Gvatemala, Peru, Brazilija, Mehika, Nikaragva in Venezuela) in Evropska komisija v imenu EU, podpisali sporazum, s katerim bo EU uvozne carine na banane iz teh držav do leta 2017 postopno znižala s 176 evrov na tono, kolikor ta znaša sedaj, na 114 evrov na tono. V zameno pa je Unija glavnim državam izvoznicam banan iz skupine ACP ponudila do 200 milijonov evrov pomoči za prilagajanje na zaostreno tržno konkurenco, še naprej pa bo zanje veljala tudi obstoječa carinsko ugodna ureditev. Latinskoameriške banane so namreč večje in tudi v EU bolj priljubljene od afriških. Leta 2008 so tako države ACP v Unijo izvozile 920.000 ton banan, latinskoameriške države pa 3,9 milijona ton (WTOs, 12. 1. 2010).

3.2.3 Antiglobalistična gibanja in gibanja proti WTO

Vedno več je antiglobalističnih gibanj, ki opozarjajo na slabosti globalizacije in s tem tudi svetovne trgovine. Negativne posledice globalizacije naj bi bile (Madič, 1997, str. 12–15):

- naraščanje razlik med revnimi in bogatimi,
- ogrožanje tradicionalne lokalne identitete,
- negativni vplivi na okolje, davčni turizem,
- porajanje večjih razlik v družbi (razslojevanje družbe) in
- likvidacija zaposlenih.

Največji protesti proti WTO so bili leta 1999 v Seattlu. Več deset tisoč protestnikov je protestiralo in prekinilo zasedanje WTO. Nasprotniki so menili, da je nadzor trgovine, kot jo predlaga in izvaja WTO, neprimeren. Zahtevali so reorganizacijo, odgovornejši odnos WTO do potrošnikov, okoljevarstvenikov in delavcev (Kauffman, 2005, str. 80).

3.3 DOSEŽKI MULTILATERALNEGA TRGOVINSKEGA SISTEMA V ZADNJIH DESETLETJIH

Prvi rezultati multilateralnega sistema so bili vidni že na drugi konferenci WTO v Ženevi maja 1998. V manj kot treh letih od ustanovitve WTO je bilo vloženih več kot sto trgovinskih sporov, medtem ko je bilo pri GATT v 46 letih vloženih le 315 sporov, kar nakazuje na eni strani na povečanje števila sporov, na drugi strani pa večje zaupanje članic v nov sistem reševanja sporov. Pomemben dosežek je tudi širjenje članstva, ki se je povzpelo že na 153 članic in rast svetovne trgovine. Kljub pomembnemu dogovoru, da bo revnim državam omogočen dostop do nadomestkov za draga, patentirana zdravila proti aidsu, malariji in tuberkulozi, pogajanja na

splošno še vedno potekajo prepočasi. Sprejemanje odločitev znotraj WTO, ki se navezujejo na delovanje organizacije, je bilo prav tako deležno številnih kritik. Tri velike članice – ZDA, EU in Japonska – so bile obtožene zlorabe WTO za neprimerno uveljavljanje vpliva nad manj močnimi državami. Prav tako nekateri verjamejo, da članice ne sprejemajo pogodb WTO po demokratični poti (Welthaus, 11. 10. 2009).

Ministri za trgovino 35 najpomembnejših članic WTO so se na Ministrski konferenci Svetovne trgovinske organizacije konec julija 2008 v Ženevi pogajali o novem globalnem trgovinskem sporazumu. Nov pogajalski krog so članice WTO začele že pred osmimi leti v katarski Dohi, vendar doslej še niso uspele najti soglasja glede nadaljnjega zmanjševanja trgovinskih ovir. Medtem ko razvite države vztrajajo pri odprtju trgov držav v razvoju za industrijske izdelke, predvsem avtomobile in stroje, pa države v razvoju zahtevajo ukinitve carin in subvencij na kmetijskem področju. Razvite države namreč s takšnimi mehanizmi ščitijo domače kmetijske pridelovalce pred cenejšimi proizvodi manj razvitih držav. ZDA so izrazile pripravljenost, da znižajo domače podpore na področju kmetijstva na skupno 15 milijard dolarjev letno, v zameno pa so od Brazilije, Kitajske in Indije zahtevale občutnejše odprtje trgov za industrijske izdelke. Toda ko so države poskušale oblikovati kompromis, na podlagi katerega bi lahko sklenili novi dogovor, so se neuspešno razšle. Poleti 2009 so se v vrhu WTO okrepile ocene, da bi bilo možno razvojni krog iz Dohe skleniti prihodnje leto (Europa, 2. 11. 2009).

Konec oktobra 2009 v Ženevi je generalni direktor Svetovne trgovinske organizacije Pascal Lamy pozval k nadaljevanju prizadevanj za čimprejšnjo sklenitev dogovora o nadaljnjem sproščanju svetovne trgovine, češ da dogovora prihodnje leto ne bo, če ne bodo pospešili dela. Napredek je sicer opazen, toda potreben je dejanski preboj v pogajalski dinamiki, ne le v neformalnih razpravah in posvetovanjih. Lamy je poudaril, da sedmo srečanje predstavnikov 153 držav članic, ki je bilo v Ženevi med 30. novembrom in 2. decembrom 2009, ne bo pogajanje o razvojnem krogu iz Dohe. Ta se je začel že leta 2001, vendar ga zaradi nasprotovanj med razvitimi in revnejšimi državami doslej niso uspeli končati. Poglavitna razhajanja zadevajo dinamiko odpiranja trgov za industrijske in kmetijske izdelke ter najvišje dovoljene mere državnih podpor pri proizvodnji kmetijskih izdelkov (SiOL, 3. 11. 2009).

4 SVETOVNA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA KOT INSTITUCIJA

4.1 ORGANIZIRANOST WTO

1. stopnja – Ministrska konferenca je najvišji organ WTO, ki določa vrsto nalog, kot so: izobraževanje posameznih organov, določanje rednih in izrednih zasedanj, določanje dnevnega reda zasedanj, izbor predsednikov in delovnih teles za vsako zasedanje posebej, imenovanje generalnega direktorja, odločitve o sprejemu novih članov, odločanje o sodelovanju WTO z drugimi mednarodnimi organizacijami, odločanju o prekinitvah in sklepanjih novih trgovinskih sporazumov, predaja nalog podrejenim, kontrola dela podrejenih in dopolnjevanje ter sprememba statuta WTO. Seje Ministrskih konferenc potekajo najmanj enkrat na dve leti. Zahtevajo jih lahko Ministrska konferenca, Generalni svet ali članica WTO z večinsko podporo drugih članic (WTOi, 2. 11. 2009).

Po vrsti so si Ministrske konference sledile (WTOi, 22. 10. 2009):

1. Ministrska konferenca, Singapur, december 1996,
2. Ministrska konferenca, Ženeva, maj 1998,
3. Ministrska konferenca, Seattle, november 1999,
4. Ministrska konferenca, Doha, november 2001,
5. Ministrska konferenca, Cancun, september 2003,
6. Ministrska konferenca, Hongkong, december 2005,
7. Ministrska konferenca, Ženeva, nov.–dec. 2009.

2. stopnja – Generalni svet je izvršilni organ WTO, zadolžen za vodenje delovanja organizacije in sprejemanje odločitev v okviru programov Ministrske konference. Sestavljajo ga stalni predstavniki vseh držav članic in za Ministrsko konferenco sestavljajo poročila. Generalni svet v določenih situacijah prevzema tudi odgovornost Organa za reševanje sporov in Organa za nadzor trgovinskih politik. Nadzorni organ vodi generalni direktor. Od nastanka GATT leta 1948 pa do danes se je zvrstilo osem generalnih direktorjev (WTOi, 2. 11. 2009).

3. stopnja – Sveti delujejo pod nadzorom Generalnega sveta. Njihova najpomembnejša naloga je nadzor multilateralnih sporazumov. Ločimo (WTOi, 2. 11. 2009):

- Svet za trgovino s storitvami,
- Svet za trgovino z blagom in
- Svet za tržne vidike pravic intelektualne lastnine.

4. stopnja – Odbori delujejo pod posameznimi Sveti. Odbore lahko ustanovi kdorkoli na prvih treh stopnjah. Svoje programe in pravila delovanja dajo Svetom v potrditev, slednji pa odborom dodeljujejo naloge (WTOi, 2. 11. 2009).

5. stopnja – Delovne skupine ustanovi katerikoli organ na višji stopnji za reševanje konkretnih problemov.

Sekretariat je administrativni organ, ki je nastal s preobrazbo Sekretariata GATT. Uslužbenci niso predstavniki posameznih držav članic, ampak so stalno zaposleni delavci v tej organizaciji. Generalnega direktorja izbira Ministrska konferenca in je odgovoren za delovanje sekretariata (WTOi, 2. 11. 2009).

4.2 ČLANSTVO V WTO

4.2.1 Pristop k članstvu WTO

Pogoji za članstvo v WTO so po novem predpisani v 12. členu Sporazuma o ustanovitvi WTO in v dokumentu Sekretariata WT/ACC/1. Za članice veljajo načela suverene enakosti⁴.

Tabela 2: Rast števila članic WTO skozi obdobje

<i>Leto</i>	<i>Število novih članic</i>	<i>Skupno število članic</i>
1. januar 1995	76	76
1995	36	112
1996	13	128
1997	4	132
1998	1	133
1999	2	135
2000	5	140
2001	2	142
2002	2	144
2003	2	146
2004	2	148
2005	1	149
2006	-	149
2007	2	151
2008	2	153
2009	-	153

Vir: WTOa (12. 10. 2009)

Zaradi mnogokratnega sprejemanja odločitev z dvotretjinsko večino, se mnoge članice združujejo v interesne skupine. Proces pridruževanja članstvu lahko razdelimo na štiri korake (WTOk, 4. 11. 2009):

- država posreduje poročilo o gospodarski in trgovinski politiki delovni skupini, ki je pristojna za to področje;
- po pregledu poročila sledijo bilateralni pogovori z vsako posamezno državo članico o carinskih stopnjah, vstopnih pogojih na tržišča in o drugi trgovinski

⁴ Pri odločitvah ima vsaka članica en glas.

politiki. Pogovori določijo koristi, ki jih bodo imele države članice, ob morebitnem pristopu nove;

- po končanih pogovorih delovna skupina poda poročilo Ministrski konferenci ali Generalnemu svetu.

Sledi glasovanje o pristopu nove članice. Potrebna je potrditev z dvotretjinsko večino in v nekaterih državah še ratifikacija poročila v parlamentu. Pred vstopom v WTO ima lahko država ali avtonomno carinsko območje status opazovalca, ki ga odobri Generalni svet. Namen je priprava na članske obveznosti in odgovornosti. Po petih letih lahko država opazovalka zaprosi za podaljšanje tega statusa ali za sprejem v članstvo WTO.

4.2.2 Prenehanje članstva v WTO

Prenehanje članstva ureja 15. člen Sporazuma o ustanovitvi WTO. Članica se lahko odloči samostojno. Generalni direktor sprejme pisno obvestilo o prekinitvi, pol leta kasneje pa se članstvo prekine. Tudi prekinitvev multilateralnih pogodb določa 15. člen Sporazuma o ustanovitvi WTO. Umik v pisni obliki je treba poslati Generalnemu direktorju WTO. V kolikšnem času se pogodba dejansko prekine, pa je odvisno od njene vrste (Kennedy 2001, str. 90).

4.3 FINANCIRANJE WTO

Večina proračuna WTO izhaja iz prispevkov svojih 153 držav članic. Prispevki se določijo v skladu s formulo, ki temelji na deležu države članice v mednarodni trgovini. Ti prispevki so razni prihodki od najemnin in prodaje WTO tiskovin in elektronskih publikacij. Celoten proračun v obdobju 2001–2009 (WTOm, 4. 11. 2009):

Tabela 3: Proračun 2001–2009

<i>Leto</i>	<i>Proračun (CHF)</i>	<i>indeks (%)</i>	<i>indeks (osnova 2001)</i>
2001	123.083.610	-	100,00
2002	143.129.850	106,75	106,75
2003	154.954.350	108,26	115,57
2004	161.776.500	104,40	120,65
2005	168.703.400	104,28	125,82
2006	175.000.150	103,73	130,52
2007	181.976.450	103,99	135,72
2008	184.891.500	101,60	150,21
2009	189.257.600	102,36	153,76

Vir: WTOm (4. 11. 2009)

WTO upravlja tudi z več skladi, ki so jih prispevale države članice. Ti se uporabljajo za podporo posebnih dejavnosti, za tehnično sodelovanje in usposabljanja, da bi najmanj razvite države in države v razvoju povečale uporabo ugodnosti WTO in pridobile večjo korist od vsestranskega trgovinskega sistema.

4.4 NALOGE WTO

WTO mora v okviru svojih pooblastil opravljati naloge, ki jih določa 3. člen Sporazuma o ustanovitvi WTO in ki so v skladu z interesi vseh držav članic. Naloge GATT so temelj nalog WTO (zagotoviti stabilnost, predvidljivost in čimvečjo sprostitev mednarodne trgovine), le da so pooblastila in delokrog razširili s področja za blago (GATT) tudi na storitve (GATS) in zaščito pravic (TRIPS). Te naloge so (Kenda in Bobek, 2003, str. 321–322):

- organizacija in administracija trgovinskih sporazumov,
- forum za trgovinska pogajanja,
- vodenje postopkov trgovinskih sporov,
- nadzor nacionalnih trgovinskih politik,
- tehnična pomoč in izobraževanje v deželah v razvoju in
- sodelovanje z drugimi mednarodnimi organizacijami.

4.5 SPORAZUMI

4.5.1 Struktura sporazumov WTO

Sporazum o ustanovitvi WTO, imenovan tudi Marakeški sporazum, ima le 16 členov, ki se vsi nanašajo na institucionalno in proceduralno strukturo organizacije. Nobena določba ne vsebuje predpisov o obveznostih držav članic. Tovrstne določbe so opredeljene v štirih aneksih, ki so integralni del Marakeškega sporazuma. Sporazumi, ki sestavljajo anekse 1–3 so opredeljeni kot mnogostranski trgovinski sporazumi in veljajo za vse države članice WTO. V aneksu 4 pa so večstranski trgovinski sporazumi in veljajo samo za tiste članice WTO, ki so jih posebej sprejele (Qureshi, str. 279).

Aneks 1 vsebuje sporazume v zvezi s temeljnimi obveznostmi vseh držav članic:

- sporazume o trgovini z blagom, vključno z GATT 1994, ki vključuje GATT 1947, skupaj z vsemi sporazumi, ki so jih med seboj sklenile države članice GATT pred 1 januarjem 1995 (Aneks 1A),
- Sporazum o trgovini s storitvami (General Agreement on Trade in Services – GATS) (Aneks 1B),
- Sporazum o trgovinskih aspektih pravic intelektualne lastnine (Agreement on Trade-Related Intellectual Property Rights – TRIPS) (Aneks 1C).

Aneksa 2 in 3 vsebujeta proceduralne sporazume, predvsem:

- Sporazum o pravilih in postopku za reševanje sporov (Dispute Settlement Understanding – DSU) in

- Sporazum o mehanizmu za nadzor nad zunanjetrgovinsko politiko (Agreement on the Trade Policy Review Mechanism – ATPRM).

Aneks 4:

- Sporazum o trgovini z govedino,
- Sporazum o trgovini z mlečnimi izdelki,
- Sporazum o trgovini s civilnimi letali in
- Sporazum o javnih naročilih.

GATT kot organizacija torej danes ne obstaja več, ker ga je s zamenjala WTO. Kot mednarodni sporazum pa materialno živi še naprej, saj so GATT 1947 in tudi vsi sporazumi, odločitve, ukrepi itd., ki so jih države članice sprejele do 1. januarja 1995, sestavni del novega GATT-sporazuma iz leta 1994, novi GATT 1994 pa je del sporazuma WTO. Poleg tega pa so dediščina in izkušnje iz štiridesetletne zgodovine GATT 1947 (tako imenovani GATT *acquis*) izrecno ohranjene v sporazumu o ustanovitvi WTO.

4.5.2 Temeljna načela sporazumov WTO

Mednarodni pravni red, ki so ga med državami članicami vzpostavili sporazumi v okviru WTO, temelji na naslednjih temeljnih načelih (Jackson, 1999, str. 161):

- *Sistem največjih ugodnosti.* Klavzula priznavanja največjih ugodnosti je iz zgodovine znana kot značilna klavzula v meddržavnih bilateralnih pogodbah o gospodarskem sodelovanju. S to klavzulo vsaka pogodbeni stranka priznava svoji sopogodbenci in predvsem njenim gospodarskim subjektom v določenem delu vzajemnih odnosov iste ugodnosti, ki jih je že dala oziroma jih bo dala v prihodnosti, katerikoli tretji državi (in njenim gospodarskim subjektom). Praktično to pomeni izenačevanje obravnavanja tujih držav in njihovih gospodarskih subjektov. Gre torej za preprečevanje meddržavne gospodarske diskriminacije.
- *Sistem nacionalnega tretmaja* (izenačitve) zagotavlja tujim subjektom enak položaj, kot ga imajo domači subjekti. Načelo nacionalnega tretmaja pomeni, da se morajo tuji in domači subjekti in s tem tudi uvoženi in domači proizvodi, storitve in pravice intelektualne lastnine obravnavati enako. Drugače kot sistem največjih ugodnosti, ki preprečuje diskriminacijo tujih subjektov med seboj, torej nacionalni tretma preprečuje diskriminacijo tujih subjektov v primerjavi z domačimi.
- *Prizadevanje za čim svobodnejšo trgovino* (postopno zniževanje ovir) je eden od najznačilnejših ukrepov, ki pospešujejo trgovino. Trgovinske ovire lahko delimo na tarifne in netarifne. Tarifne so carine in podobne dajatve, netarifne pa so vse druge omejitve, npr. prepovedi uvoza ali izvoza, količinske omejitve (kvote), subvencije, tehnične norme, zdravstveni in higienski predpisi, šikanozni carinski postopki in tudi določena politika menjalnih tečajev. Prav tako bi lahko šteli za netarifne omejitve ukrepe, ki urejajo poseben režim glede prevoza določenih snovi skozi neko državo, kot so npr. sporni hrvaški ukrepi glede prevoza naftnih derivatov in drugih kemikalij. WTO/GATT dopušča načeloma le

carine kot instrument za uravnavanje zunanje trgovine. Carinske omejitve se namreč najlaže nadzorujejo in primerjajo. Poleg tega se carinske stopnje postopoma sporazumno znižujejo.

- *Predvidljivost* (načelo zaupanja). Načelo predvidljivosti pomeni, da gospodarski subjekt, ki namerava na trgu neke države ponujati svoje blago, storitve ali pravice intelektualne lastnine, ve da ni zaveden. Predvidljivost in stabilnost trgovinskih ovir v neki državi (ki tako ali tako v vseh državah obstajajo) zmanjša poslovno tveganje in vzpodbuja naložbe oziroma prodajo v to državo. WTO poskuša prek načela predvidljivosti narediti poslovno okolje stabilno in predvidljivo.

4.6 POSTOPEK REŠEVANJA SPOROV

4.6.1 Splošno

Hitro reševanje sporov ima zelo velik pomen za učinkovito delovanje WTO. Zagotavlja namreč predvidljivo delovanje mednarodnega trgovinskega sistema in zagotavlja državam članicam spoštovanje pravic, ki jim jih dajejo sporazumi WTO. V 3. členu DSU je izrecno določeno, da priporočila in odločbe, ki so sprejeta v postopku za reševanje sporov, ne morejo spremeniti pravic in obveznosti, ki jih za države članice določajo sporazumi WTO. Poleg tega mehanizem za reševanje sporov olajšuje in zagotavlja enotno interpretacijo določb sporazumov WTO v skladu z običajnim mednarodnim pravom. V 23. členu DSU pa je določeno, da države članice ne morejo enostransko ugotavljati kršitev sporazumov WTO s strani drugih članic, ampak da se kršitve lahko ugotavlja samo v postopku za reševanje sporov. S to določbo so enostranski ukrepi posameznih držav za varovanje njihovih interesov, kot je suspenz trgovinskih koncesij ali drugih obveznosti, podvrženi nadzoru s strani WTO, kar pomeni, da jih ne smejo uporabiti brez predhodnega soglasja s strani pristojnega organa te organizacije (Qureshi, 1999, str. 289).

Poglavitni organ reševanja sporov je Organ za reševanje sporov (Dispute Settlement Body, DSB), ki ga sestavljajo predstavniki vseh članic. DSB je načeloma identičen z Generalnim svetom, vendar ima drugačne pristojnosti. DSB lahko ima tudi drugega predsednika in drugačen poslovnik. Poglavitne pristojnosti DSB so (WTO, 5. 11. 2009):

- ustanovitev panelnih skupin,
- sprejem poročil panelnih skupin in pritožbenega telesa,
- odobritev sankcij s strani držav članic ter
- spremljanje implementacije odločb in priporočil.

Novi postopek za reševanje sporov se po učinkovitosti bistveno razlikuje od postopkov, ki jih je poznal GATT. Za stare postopke so bile značilne velike zamude, razcepljenost na različne mehanizme, možnost blokade sprejema poročil panelnih skupin s strani kršiteljice in dejstvo, da ni bilo možnosti pritožbe. Sedaj obstaja le en mehanizem za reševanje sporov za vse sporazume iz urugvajskega kroga. Pristojni

organi so bili tako Svet GATT kot razni komiteji, sedaj pa je edini organ DSB, ki je kot nekakšen alter ego Generalnega sveta. Možnost sprožitve postopka za reševanje sporov imajo le članice WTO. DSU ne predvideva možnosti sprožitve spora s strani posameznika ali gospodarske družbe.

To, zelo občutljivo vprašanje je ostalo iz taktičnih razlogov nerešeno. Direktni dostop posameznikov bi preveč zbujal občutek supranacionalnosti WTO, kar ne bi bilo po volji večini članic. Je pa seveda možno, da posameznik zaprosi svojo domačo državo, da zahteva pričetek postopka. V skladu z dosedanjo prakso ni potrebno, da bi bila pred pričetkom postopka izčrpana vsa nacionalna pravna sredstva, kot se pogosto zahteva pri mednarodnih sodiščih, vendar se v literaturi uveljavlja stališče, da bi bilo to zahtevo treba postaviti (WTO, 5. 11. 2009).

Za države v razvoju in za majhne države je zelo pomembno pravilo, da stranke v sporu lahko zastopajo odvetniki. To pravilo se je izoblikovalo v praksi, in sicer izhaja iz drugostopenjske odločbe v sporu o režimu ES glede uvoza, prodaje in distribucije banan. Glede na to, da DSU ne vsebuje določb o tem, je bilo stališče ZDA v prvostopenjskem postopku, da lahko stranke zastopajo le državni uradniki, ki so državljani države v sporu. Pri tem so se sklicevali predvsem na to, da se v tovrstnih sporih pogosto obravnava tematika, ki je zaupne narave, in da zato ne bi bilo primerno, da bi se odvetniki, državljani tujih držav, seznanili z zaupnimi podatki. Panelna skupina je v prvostopenjskem postopku na zahtevo ZDA in Mehike 10. septembra 1996 dejansko odločila, da nasprotne stranke, majhne karibske države St. Lucie, ne sme zastopati odvetnik. V pritožbenem postopku pa je bilo stališče ZDA zavrnjeno. To stališče je bilo namreč izrazito v škodo majhnih in manj razvitih držav, ki znotraj lastnega uradniškega kadra nimajo na razpolago visoko usposobljenih specialistov za pravo WTO, tako kot npr. ZDA in druge visoko razvite države. Možnost, da najamejo specializirane odvetnike, jim sedaj zagotavlja t. i. »equality of arms«. Poleg tega pa dejstvo, da stranke zastopajo odvetniki kot pravni strokovnjaki, olajšuje delo na drugi stopnji, ko gre ravno za pravna vprašanja v zvezi z določbami sporazumov WTO (Tratnik, 2002, str. 3).

4.6.2 Pristojnost

DSB je dodeljena pristojnost za reševanje vseh sporov v zvezi z vsemi sporazumi WTO (DSU, 1. čl.), vključno s spori glede interpretacije DSU, tako med državami članicami kot tudi med državami članicami na eni strani in WTO na drugi. Vendar pa je pristojnost DSB v nekaterih primerih tudi omejena. DSB nima pristojnosti začeti postopek s strani WTO. Postopek se lahko začne izključno na zahtevo članice. Prav tako DSB ne more določiti ali izvajati sankcij npr. plačila globe, ampak le odobri sankcije, ki jih predlaga članica v sporu (Tratnik, 2002, str. 4).

4.6.3 Sprejemanje odločitev

DSU sprejema svoje odločitve soglasno (DSU, 2. čl.). Soglasnost je podana, če nobena od članic, ki so prisotne na seji DSB, formalno ne nasprotuje odločitvi. Vendar pa je načelo soglasnosti glede odločanja o ustanovitvi panelne skupine ter o sprejemu poročila panelne skupine ali pritožbenega telesa obrnjeno. Tu se zahteva t. i. negativno soglasje. Panelna skupina je ustanovljena, razen če obstaja konsenz proti tej odločitvi (DSU, 6. čl.). To je seveda praktično nemogoče, saj bi proti morala glasovati tudi članica, ki je predlagala ustanovitev panelne skupine. To pomeni, da ima vsaka država pravico, da zahteva preiskavo s strani panelne skupine, če je mnenja, da druga država krši svoje obveznosti iz sporazumov WTO. DSB pa ima pristojnost, četudi članica, ki je obdolžena kršitve, nasprotuje začetku postopka. To pravilo o pristojnosti je zelo neznačilno za mednarodno pravo, saj ne smemo pozabiti, da celo mednarodno sodišče Organizacije združenih narodov v Haagu nima takšne široke, avtomatične pristojnosti. Obrnjeno načelo soglasnosti velja tudi glede sprejema poročila panelne skupine oziroma pritožbenega telesa. Poročilo panelne skupine je sprejeto, če ni konsenza proti sprejemu poročila (DSU, 16. čl.), razen če je bila vložena pritožba. V tem primeru pa zopet velja, da je poročilo pritožbenega telesa sprejeto, razen če je soglasje proti sprejemu poročila (DSU, 17. čl.).

Obrnjeno načelo soglasnosti glede ustanovitve panelne skupine in sprejemanja poročila predstavlja bistveno novost, ki jo prinaša DSU v primerjavi s starim postopkom pod GATT 1947. V skladu z GATT 1947, kjer je veljalo navadno načelo soglasnosti, je lahko ena sama članica, celo tista, ki je bila obdolžena kršitve svojih obveznosti, blokirala ustanovitev panelne skupine in s tem začetek postopka. Pa tudi če tega ni storila, je imela vedno možnost blokiranja vsakega poročila, ki bi bilo zanjo neugodno, saj je po starem poročilo moralo biti sprejeto soglasno, kar je pomenilo, da je imela vsaka članica pravico veta (Tratnik, 2002, str. 5–6).

4.6.4 Različni mehanizmi, ki jih predvideva DSU

DSU predvideva celo paleto različnih mehanizmov za reševanje sporov, od katerih je najpomembnejši postopek, ki ga vodi panelna skupina, z možnostjo pritožbe. Poleg tega pa so možne konzultacije, dobre usluge (good offices), conciliacija⁵, mediacija⁶ in arbitražo. Glede na to, da je cilj reševanja sporov v okviru WTO doseči pozitivno rešitev spora, je pri vseh navedenih metodah največji poudarek na iskanju rešitve, ki bi temeljila na konsenzu med strankama v sporu in ne toliko na pravni rešitvi problema. Dobre usluge, conciliacija in mediacija so v skladu s 5. členom DSU na voljo vedno, kadar članice to želijo. V skladu s šestim odstavkom tega člena pa lahko generalni direktor WTO ponudi dobre usluge, mediacijo ali conciliacijo.

Stranki v sporu se lahko tudi dogovorita za arbitražo. V tem primeru se morata vnaprej obvezati, da bosta spoštovali odločitev arbitra (DSU, 25. čl.). Ta člen

⁵ Conciliacija – postopek pomirjanja ali spravnih postopek.

⁶ Mediacija – posredovanje.

predpisuje tudi določene druge omejitve za primer, da se stranki odločita za arbitražno reševanje spora. Tako je o arbitražnih sporazumih treba obvestiti vse članice WTO in zagotoviti tretjim državam, ki so članice WTO, da se udeležijo postopka. Poleg tega mora biti vsebina arbitražnih odločb sporočena DSB ali pristojnim komitejem. Arbitražne odločitve dalje ne morejo vplivati na pravice in obveznosti tretjih držav članic WTO, niti na pristojnost DSB glede interpretacije določb sporazumov WTO in morajo biti v skladu z določbami teh sporazumov (Tratnik, 2002, str. 6).

4.6.5 Razlogi za uvedbo postopka za reševanje sporov

Članica lahko sproži mehanizme za reševanje sporov, če je mnenja, da je izničena ali zmanjšana ugodnost, ki ji pripada na osnovi nekega sporazuma WTO, ali da ne more dosegati cilja, ki ji ga sporazum zagotavlja. Že samo dejstvo, da se je neka članica znašla v takšni situaciji, je v skladu s sporazumom GATT dovolj, da lahko sproži postopek. Vendar pa so primeri takšne t. i. situacijske pritožbe zelo redki, uspela pa še nobena ni nikoli (Qureshi, 1999, str. 299).

Daleč najpogostejši primer je ta, da se je stranka znašla v opisani neugodni situaciji zaradi kršitve sporazuma s strani druge članice. V primeru pritožbe zaradi kršitev določb sporazumov WTO velja domneva kršitve, tako da obdolžena stranka nosi dokazno breme, da ni kršila določb sporazuma. Doslej (tako v GATT kot v WTO) tega še ni uspelo dokazati nobeni od članic (Qureshi, 1999, str. 297). Tretja možnost za sprožitev postopka je ta, da članica trdi, da je v prej opisano neugodno situacijo prišla zaradi ukrepa druge članice, ki sam po sebi sicer ne predstavlja kršitve sporazuma. Ta možnost je predvidena zlasti v GATT, zato da članice z netarifnimi omejitvami, ki razen količinskih omejitev niso izrecno prepovedane, ne bi izničile koncesij, ki so jih sočlanicam dale na področju dogovorov o carinah. Uvedba zaščitnih carin v nasprotju s temi dogovori bi namreč pomenila kršitev sporazuma GATT, medtem ko bi neki drugi ukrep, ki ni izrecno prepovedan, dosegel enak cilj, vendar ne bi predstavljal kršitve sporazuma GATT. Ravno zato je možnost pritožbe odprta tudi v primeru tovrstnih ukrepov. Dokazno breme v tem primeru nosi stranka, ki je vložila pritožbo. Za aktivno legitimacijo ni potrebno, da je članica izvoznik v državo kršiteljico in da bi bila že dejansko oškodovana. Dovolj je, da je oškodovan njen trgovinski interes. Tako npr. zadostuje, da je možnost škode izkazana s tem, da je država pritožnica potencialni izvoznik v državo kršiteljico. Prav tako so trgovinski interesi pritožnice lahko oškodovani tako, da na njen notranji trg vplivajo motnje, ki jih država kršiteljica s svojimi spornimi ukrepi povzroči na svetovnem trgu (Qureshi, 1999, str. 300).

4.7 PANELNI POSTOPEK

Osrednji mehanizem za reševanje sporov je prav gotovo panelni postopek. Bistvena novost, ki jo je v primerjavi s staro ureditvijo prinesel DSU, je dvostopenjski postopek (tabela 4).

Tabela 4: Postopek reševanja sporov

Konzultacije	60 dni
Imenovanje odbora	45 dni
Končno poročilo odbora	6 mesecev
Poročilo ostalim članicam WTO	3 tedne
Sprejetje poročila (v primeru, da ni pritožbe)	60 dni
<i>Skupno</i>	<i>1 leto</i>
Poročilo pritožbenega organa	60 dni
Sprejetje poročila pritožbenega organa	20 dni
<i>Skupno</i>	<i>15 mesecev</i>

Vir: DSU (2. 11. 2009)

4.7.1 Postopek na prvi stopnji

Že zgoraj je bilo poudarjeno, da je cilj reševanja sporov v okviru WTO doseči pozitivno rešitev spora. Še preden se stranke lotijo postopkovnih dejanj, morajo zato poskusiti rešiti spor na miren način. Prva faza v postopku reševanja sporov v WTO so tako posvetovanja med strankami v sporu. Vsaka članica v sporu mora nemudoma (v roku 10 dni) odgovoriti na zahtevo po konzultacijah in začeti z njimi v roku 30 dni od vložene zahteve. Da bi se zagotovila transparentnost postopka, mora biti vsaka zahteva po konzultacijah predložena DSB v pisni obliki. Če konzultacije in z njimi povezana pogajanja ne uspejo, se lahko, če se stranke v sporu s tem strinjajo, zadeva predloži generalnemu direktorju WTO. Generalni direktor lahko v tem primeru ponudi dobre usluge, conciliacijo ali mediacijo. Če tožena stranka v roku 10 dni ne odgovori na zahtevo po konzultacijah oziroma če konzultacije v 60 dneh ne vodijo do rešitve spora, lahko država tožnica zahteva od DSB, da ustanovi panelno skupino za reševanje spora (DSU, 4. čl.).

Vendar je treba dodati, da v večini primerov pride do rešitve spora že v fazi posvetovanj. Panelne skupine so sestavljene iz treh, včasih petih strokovnjakov iz različnih držav (DSU, 8. čl.). Člani panelne skupine so za vsak primer posebej izbrani iz stalnega seznama dobro kvalificiranih kandidatov, lahko pa so izbrani tudi drugače. Kakšne kvalifikacije morajo kandidati imeti, ni nikjer posebej določeno. Vsekakor pa ni potrebno, da so po stroki pravniki. Delujejo povsem samostojno in neodvisno od katerekoli vlade. Člani panelnih skupin opravljajo poleg te svoje funkcije tudi svoje običajno delo, kar se pogosto šteje za problematično. Zato je EU predlagala, da se ustanovi stalna skupina profesionalnih panelistov (Qureshi, 1999, str. 302).

Ustanovitev panelne skupine je, kot je bilo omenjeno zgoraj, tako rekoč avtomatična. DSB jo mora ustanoviti najpozneje na drugem obravnavanju zadeve, razen če so vse države članice proti, kar se lahko zgodi le, če država, ki zahteva ustanovitev panelne skupine, odstopi od svoje zahteve. Panelna skupina mora biti sestavljena v 30 dneh od sklepa o njeni ustanovitvi. Sekretariat WTO strankam v sporu predlaga tri potencialne člane panelne skupine. Če se stranke v sporu v 20 dneh od sklepa o

ustanovitvi panelne skupine ne morejo sporazumeti o njenih članih, generalni direktor (na zahtevo katerekoli stranke) po posvetovanju s predsednikom DSB in predsednikom relevantnega komiteja ali sveta, sam imenuje člane panelne skupine (Bohte, 1995, str. 234).

Naloga panelnih skupin je pravzaprav le pomagati DSB pri sprejemanju odločitev ali priporočil. Dejansko pa imajo poročila panelnih skupin zelo veliko težo, ker jih DSB, kot smo že poudarili, v skladu s 6. členom DSU lahko zavrne le s soglasjem vseh držav članic.

DSU v 12. členu določa, da od začetka obravnave primera do predložitve končnega poročila panelne skupine strankam v sporu načeloma ne sme preteči več kot šest mesecev, v nobenem primeru pa ta čas ne sme biti daljši od devetih mesecev. V nujnih primerih pa je rok skrajšan celo na tri mesece.

DSU določa način postopanja panelnih skupin. Pred prvim zasedanjem vsaka stranka v sporu pisno predstavi svoj primer panelni skupini. Na prvem zasedanju sodelujejo pritožnica, tožena stranka in pa tretje stranke, ki imajo interes pri sporu. Na drugem zasedanju stranke predložijo pisne argumente ali pa nasprotujejo podanim izjavam. Če ena izmed strank predloži znanstveno ali tehnično gradivo, se sme panelna skupina obrniti na skupino strokovnjakov, ki pripravi poročilo. Preden panelna skupina sprejme začasno poročilo, v skladu s 15. členom DSU predloži osnutek poročila strankam v sporu. Ta osnutek vsebuje le opis dejanskega stanja in argumente, ki sta jih navedli stranki, ne pa tudi mnenja panelne skupine. Panelna skupina ob tem strankama določi rok, v katerem lahko podata svoje mnenje, ki mora biti predloženo v pisni obliki. Ta rešitev je zanimiva, ker stranki komentirata dejstva, medtem ko ne vesta, kakšna je odločitev panelne skupine in kaj torej pomenijo ta dejstva zanju. Nato panelna skupina poda začasno poročilo, ki vsebuje tudi njena mnenja in sklepe.

Zatem stranki v za to določenem roku lahko podata zahtevo za revizijo poročila, ki ne sme trajati več kot dva tedna (DSU, 15. čl.). V revizijskem postopku lahko panelna skupina skliče še dodatna zasedanja s strankama v sporu. Sledi končno poročilo, ki je članicam WTO posredovano na seji DSB. Če je panelna skupina mnenja, da sporni ukrepi kršijo določbe sporazumov WTO, predlaga tudi ukrepe za uskladitev s pravili teh sporazumov.

DSB mora sprejeti poročilo panelne skupine v 60 dneh od izdaje, razen v dveh primerih. Prvi je ta, da ga ena od strank v sporu formalno obvesti, da se namerava zoper poročilo pritožiti. Drugi primer pa nastopi, če v DSB obstaja soglasje proti sprejemu poročila (tj. če pritožnica tožbo umakne). Vendar pa DSB poročila ne more sprejeti prej kot v 20 dneh od takrat, ko je bilo posredovano državam članicam (DSU, 16. čl.). Članice imajo lahko k poročilu pripombe, morajo pa jih izraziti v pisni obliki in jih posredovati drugim članicam še pred zasedanjem DSB, na katerem je poročilo obravnavano (Tratnik, 2002, str. 7).

4.7.2 Pritožbeni postopek

Panelni postopek reševanja sporov je dvostopenjski. Tako imajo stranke v sporu možnost, da se pritožijo zoper poročilo panelne skupine. Tretji nimajo pravice vložiti pritožbe, ker so svoja mnenja lahko podali že med prvostopenjskim postopkom. Vendar pa se pritožba lahko vloži le glede pravnih in ne glede dejanskih vprašanj. Pritožbe obravnava posebno pritožbeno telo, ki ga je ustanovil DSB. Pritožbeno telo ima sedem članov, ki so imenovani za dobo štirih let. Člani telesa so lahko priznani strokovnjaki s področja prava in mednarodne trgovine in ne smejo sprejemati navodil nobene vlade. Drugače kot pri panelnih skupinah morajo torej biti pravni strokovnjaki. Sestava pritožbenega telesa mora odražati članstvo WTO. To pravilo se razlaga tako, da imajo tri najmočnejše trgovinske velesile EU, Japonska in ZDA vedno zagotovljeno eno od sedmih mest. Pritožbeno telo je sprejelo svoj poslovnik glede postopka (DSU, 17. čl.).

Stranke imajo možnost pritožbe v roku 60 dni, ki mora preteči med objavo poročila panelne skupine članicam WTO in trenutkom sprejema poročila panelne skupine s strani DSB. Če stranka znotraj tega roka obvesti DSB o pritožbi, potem DSB po izteku roka ne odloča o sprejemu, ampak počaka na rezultat pritožbenega postopka. Kot vidimo, mora stranka vložiti pritožbo, še preden DSB odloča o sprejemu poročila. Na ta način se prihrani čas, ima pa to pravilo tudi politično razsežnost. Nerodno bi namreč bilo, da bi pritožbeno telo ovrгло poročilo panelne skupine, potem ko bi ga že sprejel DSB, torej predstavniki vseh držav članic WTO.

Vsako posamezno zadevo obravnava senat treh članov pritožbenega telesa. Sistem njihove izbire je naravnan tako, da ni mogoče vnaprej predvideti, kdo bo izbran. Čeprav ostali štirje člani formalno ne sodelujejo v postopku, pa jim senat poroča o njegovem poteku in se od njih pričakuje, da se s člani senata sestajajo in da skupaj diskutirajo o zadevi. Pritožbeno telo lahko ugotovitve in sklepe panelne skupine podpre, spremeni ali ovrže. Pritožbeni postopek praviloma ne sme trajati več kot 60 dni od dneva, ko stranka v sporu formalno obvesti DSB o pritožbi, do dneva, ko pritožbeno telo objavi svoje poročilo. V nobenem primeru pa postopek ne sme trajati več kot 90 dni. V roku 30 dni po izdaji poročila pritožbenega telesa ga sprejme DSB, brezpogojno pa ga morajo sprejeti tudi stranke v sporu. Tudi tu obstaja možnost, da DSB poročilo pritožbenega telesa s soglasjem vseh držav članic zavrne (Tratnik, 2002, str. 7–8).

4.7.3 Implementacija odločbe in sankcije

Na seji DSB, ki mora biti sklicana v roku 30 dni od sprejema poročila panelne skupine ali pritožbenega telesa, se mora stranka, ki je spor izgubila, izreči o tem, kako bo spoštovala oziroma implementirala odločbo ali priporočilo. Če poročila ni primerno izvršiti takoj, ima stranka na voljo primeren rok. Postopke za določanje primerne roka določa 21. člen DSU. Ta se lahko določi s sporazumom ali z arbitražo, v roku 90 dni od sprejetja poročila. Ta rok ne sme trajati dlje kot 15 mesecev od sprejetja poročila.

DSU določa v 22. členu dve temeljni sankciji, ki jih je poznal že GATT, in sicer:

- *Suspenz koncesij ali drugih obveznosti* nasproti kršiteljici in kompenzacijski ukrepi so začasni ukrepi, ki se uporabijo v primeru, da priporočila in odločbe niso implementirane v primernem roku. Intenziteta sankcijskih ukrepov mora biti proporcionalna kršitvi.
- *Prisilni kompenzacijski ukrepi*. Če stranka, ki je spor izgubila, v postavljenem roku ustrezno ne ukrepa, mora s stranko, ki je spor dobila, začeti pogajanja o kompenzacijskih ukrepih, ki morajo biti sprejemljivi za obe strani.

Če se to v roku 20 dni ne zgodi, lahko stranka, ki je spor dobila, zahteva od DSB odobritev suspenza koncesij ali obveznosti do nasprotne stranke. DSU določa, da bo DSB takšno zahtevo odobrilo v roku 30 dni, razen v primeru soglasja proti takšni odločitvi. Če stranka, ki je spor izgubila, nasprotuje višini sankcije, bo spor razsojala arbitražna komisija, ki jo sestavljajo člani panelne skupine, ki so zadevo tudi obravnavali. Če to ni mogoče, pa bo arbitra imenoval generalni direktor WTO. Arbitražna komisija bo morala biti končana v 60 dneh od vložitve zahteve. Njena odločitev je dokončna. Telo za reševanje sporov nato v skladu z arbitražno odločbo odobri suspenz koncesij ali drugih obveznosti. Ta se lahko odobri samo na podlagi prošnje, ki jo mora vložiti članica, v katere korist je bilo odločeno. Tretjim državam, ki niso bile stranka v sporu, se ukrepi ne morejo odobriti (Qureshi, 1999, str. 308).

Tudi tu velja pravilo, da DSB ukrepe odobri, razen če obstaja soglasje proti odobritvi. V praksi pa se spori rešijo že prej, tako da do tega, da bi kršiteljica čakala na odobritev ukrepov proti njej, praktično nikoli ne pride. Tako so bili doslej aprila leta 1999 ZDA odobreni ukrepi proti EU v sporu glede banan. V skoraj petdesetletni zgodovini GATT pa so bili ukrepi odobreni samo enkrat, in to Nizozemskemu v petdesetih letih prejšnjega stoletja. Zanimivo pa je, da je v primeru bananskega spora več časa preteklo od ustanovitve panelne skupine do odločbe na drugi stopnji, kot pa od odločbe na drugi stopnji do odobritve sankcij, ker je EU uspela dolgo zavlačevati z implementacijo odločitve (Bohte, 1995, str. 235).

22. člen DSU navaja področja, kjer se lahko uporabijo prisilni kompenzacijski ukrepi. Načeloma se ti ukrepi uvedejo v okviru istega sektorja, kjer je bila ugotovljena kršitev. Če pa je predlagateljica mnenja, da to ne bi bilo učinkovito, se lahko koncesija odpravi v drugem sektorju, vendar še vedno v okviru istega sporazuma. Če tudi to ne bi bilo dovolj učinkovito in če obstajajo dovolj resne okoliščine, se lahko odpravijo koncesije ali druge obveznosti na drugem področju, celo v okviru drugega sporazuma. Tako se lahko zaradi kršitve GATT odobri povračilni ukrep na področju GATS.

DSU v 21. členu tudi določa postopek nadzora nad implementacijo priporočil in odločb, sprejetih v postopkih reševanja sporov. DSB mora spremljati implementacijo vseh sprejetih poročil panelnih skupin in pritožbenega telesa, tako da mora biti implementacija poročil na dnevnem redu sej DSB določeno dobo za tem, ko je posamezno poročilo sprejeto. Članica, proti kateri je bilo sprejeto panelno poročilo, pa mora prav tako še določeno dobo pisno poročati o napredku implementacije.

5 GOSPODARSKI POLOŽAJ KITAJSKE

5.1 ZGODOVINSKI PREGLED

Prve neolitske kulture so se na Kitajskem pojavile že v 3. tisočletju pred našim štetjem. Vasi teh kultur so postopoma prerasle v mesta z močno razslojenim prebivalstvom in v prvi polovici drugega tisočletja pr. n. št. se je na Kitajskem razvila civilizacija. Prvo državo so vodili kralji iz vladarske rodbine Šang. Uvedli so upravo s stalnim uradništvom in stalno vojsko za obrambo pred ljudstvi s severa. Vladarska rodbina Čou je leta 771 pr. n. št. pregnala vladarsko rodbino Šang. Oblikovala se je fevdalna družba, saj je plemstvo za služenje v vojski in upravi od kralja v dar dobilo kos zemlje. Zemljo so obdelovali kmetje, ki so fevdalcem plačevali davek, opravljali namakalna dela in služili v vojski. Odnose v družbi so utrdili z izdajo zakonika Čou-li.

Po tisočletni dinastijski obliki vladavine je Kitajska 1. januarja 1912, s koncem zadnje dinastije Čing, postala republika. Eden izmed vidnejših predstavnikov revolucionarnih idej je bil Sun Jatsen. Med 2. svetovno vojno je na Kitajskem divjala državljanska vojna, po kateri je oblast leta 1949 prevzela komunistična partija Kitajske z Mao Cetungom na čelu. Po njegovi smrti je leta 1978 značilen vzpon Dung Šiaopinga, ki se je zavzemal za spremembe v kitajskem gospodarskem in političnem sistemu, s čimer bi deželo naredil bogato in močno. Kitajsko je z izvajanjem »politike odprtih vrat« preusmeril v svet. Od takrat naprej je država skokovito napredovala, izvajati so se začele reforme, na katerih temeljijo današnji uspehi in razvoj. Zadnjih dvajset let smo namreč priča izjemnemu napredku, s kakršnim se lahko pohvali le malokatera država. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je kitajska ekonomija dobila nove razsežnosti, s tem pa si je kitajsko gospodarstvo pridobilo položaj med globalnimi ekonomskimi mogotci. Država je izvršila veliko sprememb na področju birokracije, zakonodaje in prestrukturiranja. Njen razvoj lahko pojasnimo tudi z naraščajočo pomembnostjo in privlačnostjo za tuje vlagatelje (Colin et al., 1998, str. 4–6).

5.2 GEOGRAFSKA LEGA

Ljudska republika Kitajska se nahaja na vzhodni Aziji ter s svojimi 9,5 milijona km² velja za tretjo največjo državo na svetu. Glavno mesto je Peking. Prebivalstvo, ki šteje 1,3 milijarde, ter s tem uvršča Kitajsko med najbolj obljudeno državo na svetu, se kljub vladnim omejitvam letno poveča za 11–12 milijonov ljudi. Kitajska je upravno razdeljena na 22 provinc, vlada Ljudske republike Kitajske pa šteje Tajvan za svojo 23. provinco, zahteva pa tudi otoke v Južnokitajskem morju. Poleg provinc obsega Kitajska še 5 avtonomnih pokrajin, v katerih je večina številnih manjšin Kitajske, 4 mesta pod neposredno vladno upravo in 2 posebni administrativni pokrajini (Hongkong in Macao), ki ju tudi upravlja Ljudska republika Kitajska.

Uradno je priznanih 56 etničnih skupin. Po višini BDP se uvršča na sedmo mesto, zaradi skromnega financiranja šolstva pa kvalificirane delovne sile primanjkuje.

Glavna turistična atrakcija Kitajske ostajata predvsem Kitajski zid ter Prepovedano mesto, kakor še danes imenujejo stari del Pekinga. Kot na ostalih območjih Azije tudi tu vlada kulturna pestrost. Raznolika geografska območja pogojujejo razlike v jeziku in verovanju. Vzhodna obala s svojimi hitro rastočimi milijonskimi mesti se nikakor ne more primerjati z notranjostjo ali jugom države. Celotno Kitajsko pa je, tako pri vsakdanjih opravilih kot v poslovnem svetu, močno zaznamovala več kot tisočletje in pol trajajoča tradicija konfucionizma, ki zapoveduje dosledno upoštevanje hierarhije (ZMS, 6. 11. 2009).

5.3 POLITIČNI SISTEM

Ljudska republika Kitajska je enopartijska država, ki ji vlada Kitajska komunistična partija. Parlament predstavlja Nacionalni ljudski kongres, ki ga sestavlja skoraj 3000 delegatov, izvoljenih na ravni provinc, mestnih uprav, avtonomnih regij in oboroženih sil. Nacionalni ljudski kongres izvoli predsednika države in 15 članov državnega sveta. Sedanji predsednik države in generalni sekretar Kitajske komunistične partije je Hu Džintao, predsednik vlade pa Ven Džjabao. Dejansko na Kitajskem vlada politbiro Kitajske komunistične stranke, ki ga sestavlja 20 članov, oziroma sedemčlanski komite politbiroja, ki oblikuje politiko in nadzoruje imenovanja vseh članov na administrativni, zakonodajni in izvršilni ravni oblasti. Zadnje volitve članov Ljudskega kongresa so bile marca 2008 (naslednje bodo leta 2013), na njih pa je prišlo do nove, pete generacije vodij partije in države (Izvozno okno-a, 6. 11. 2009).

5.4 ZNAČILNOSTI MAKROEKONOMSKEGA OKOLJA

Obseg trgovinske menjave narašča že od leta 1998. Realna rast izvoza blaga in storitev je v letu 2005 prvič prehitela rast uvoza, kar se je nadaljevalo do leta 2007 – izvoz se je povečal za 19,5 odstotka, uvoz pa za 16,1 odstotka, vendar pa je v letu 2008 rast uvoza prehitela rast izvoza. Razloga za nižjo rast izvoza sta zaradi svetovne finančne krize manjše povpraševanje na izvoznih trgih in postopna apreciacija⁷ renminbija⁸. Zunanjetrgovinski presežek je začel počasi upadati, vendar je še vseeno ostal visok – v letu 2008 je znašal skoraj 244 milijard evrov. Presežek na tekočem računu plačilne bilance se je v letu 2008 zaradi nižjega trgovinskega presežka znižal na 10 odstotka BDP, v letu 2009 pa naj bi se zopet malenkostno dvignil. Države, v katere je Kitajska v letu 2008 največ izvažala (Izvozno okno-b, 6. 11. 2009):

- ZDA (17,6 odstotka),
- Hongkong (formalno del Kitajske, ekonomsko pa neodvisen – 13,3 odstotka),
- Japonska (8,1 odstotka),
- Južna Koreja (5,1 odstotka).

⁷ Apreciacija – povečanje vrednosti domače valute v primerjavi s tujo valuto v primeru sistema drsečih deviznih tečajev.

⁸ Renminbi – juan, »ljudski denar«, uradna denarna valuta na pretežnem ozemlju LR Kitajske.

Najpomembnejše države uvoznice v letu 2008 (v odstotku od celotnega izvoza):

- Japonska (13,3 odstotka),
- Južna Koreja (9,9 odstotka),
- Tajvan (9,1 odstotka),
- ZDA (7,1 odstotka).

Stroji in transportna oprema so s 47,1 odstotka predstavljali največji delež v izvozu, sledili so jim industrijski izdelki z 18,3 odstotka. Pri uvozu so bili najpomembnejši stroji in transportna oprema z 39 odstotki, sledili so neobdelani materiali z 14,9 odstotka (Izvozno okno-b, 6. 11. 2009).

5.4.1 Gibanje BDP

Rast BDP se bo v letu 2009 znižala na še vedno zavidljivih 8,5 odstotka. Razlog za nižjo rast je predvsem nižja rast izvoza blaga in storitev, saj se je povpraševanje na najpomembnejših kitajskih izvoznih trgih, kjer je na prvem mestu ZDA, upočasnilo. Zasebna poraba v BDP predstavlja 36 odstotkov, naložbe pa visokih 40 odstotkov. Gospodarsko rast podpira domače povpraševanje, ki bo po napovedih močno tudi v obdobju 2009–2013. Stabilno rastoča domača potrošnja in povečana javna poraba tako nadomeščata oslABLJENO rast izvoza. Opozarja se na tveganje padca zaupanja potrošnikov, vendar so poteze kitajske vlade v letu 2009 nakazale, da ima država odgovore in notranja sredstva za podporo nadaljnji rasti gospodarstva.

Stopnjo rasti naložb, ki je v letu 2008 znašala 10 odstotkov, spodbujajo obsežna infrastrukturna dela, ki jih izvaja vlada, nizki stroški posojil, visoka likvidnost gospodarstva in finančnega sistema. V letu 2009 se pričakuje občutno znižanje stopnje rasti investicij, ki naj bi se glede na leto 2008 skoraj prepolovila. Taka napoved se prenaša tudi na rast industrijske proizvodnje, ki je do sedaj dosegala izjemne dvoštevilske stopnje (12,9 odstotka v letu 2008), v letu 2009 pa naj bi padla pod 8,0 odstotka. Višji rasti zasebne in javne porabe kažeta na to, da bosta v prihodnje gospodarsko rast v večji meri spodbujali zasebna in javna poraba, v manjši pa investicije in izvoz, kar je veljalo doslej (Izvozno okno-c, 6. 11. 2009).

5.4.2 Gibanje inflacije in brezposelnost

Vlada je marca 2008 na kongresu komunistične partije sprejela reforme, ki bodo usmerjene v boj proti korupciji in zmanjšanje obsežne birokracije. Kot najpomembnejšo nalogo je vlada izpostavila boj proti inflaciji, ki pa se je že začela zniževati. Za celotno leto 2008 je inflacija v povprečju znašala 5,9 odstotka, kar je posledica enkratnih šokov (slabo vreme v februarju, bolezen, ki je napadla prašiče in posledično izjemno zvišanje cene svinjine), vendar so jo dvignile tudi višje cene elektrike in goriva, ki jih je vlada zvišala junija 2008.

V letu 2009 naj bi Kitajska zabeležila celo deflacijo v višini 0,1 odstotka. Vlada sedaj več pozornosti posveča vzdrževanju rasti, ki vključuje tudi postopno odpravljanje cenovnega nadzora (vlada je v letih 2007 in 2008 regulirala cene številnih

proizvodov, od hrane do premoga), kar bi pripomoglo k boljšemu delovanju tržne ekonomije. Vendar pa je liberalizacija gospodarstva počasna – največji težavi sta vzdrževanje šibke domače valute (ki sicer postopno aprecira do ameriškega dolarja) in izjemno nizkih obrestnih mer.

Proračun je v letu 2008 zabeležil primanjkljaj v višini 0,7 odstotka BDP, ki naj bi se zaradi upočasnitve rasti izvoza proizvodov še poglobljal in po napovedih v letu 2009 znašal že 3,0 odstotka BDP. Nezaposlenost se po letu 2004 počasi znižuje. V letu 2008 bo po tujih ocenah znašala 9,3 odstotka (Kitajska uporablja drugačno metodologijo, zato so njihovi podatki o nezaposlenosti za dobro polovico nižji). Stopnja nezaposlenosti je bistveno višja na podeželju, saj po tujih ocenah dosega okoli 30 odstotkov. Plače se močno razlikujejo glede na regijo, v zadnjem času pa hitro rastejo, najhitreje v obmorskih provincah, ki tudi največ izvažajo, in v državnih podjetjih (Izvozno okno-c, 6. 11. 2009).

5.5 POMEN HONGKONGA

Hongkong je glavni vir kapitala za kitajska podjetja, saj je nekdanja britanska kolonija največji finančni center na tem koncu sveta. Hongkong sodeluje s kitajskimi podjetji na dva načina (Lemoine, 2001, str. 24):

- Podjetja v Hongkongu investirajo v posebne ekonomske cone. Gre za delitev funkcij: financiranje, oblikovanje izdelka in trženje izdelka se izvaja v Hongkongu, sama proizvodnja pa je locirana na Kitajskem.
- Kitajsko blago uvozi Hongkong, ko blagu doda pribitek ga pošlje naprej.

Vlaganja s Tajvana in Hongkonga v celinsko Kitajsko so deležna nekaterih kulturnih in tudi družinskih vezi. Kitajska podjetja se poslužujejo kroženja, pojav pri katerem gre za ilegalen prenos denarja v Hongkong, nato pa ga investirajo nazaj na Kitajsko in s tem izkoristijo prednostno obravnavo v obliki davčnih ali drugih olajšav za tuje investitorje. Poleg tega del investicij opravijo tudi podružnice kitajskih podjetij v Hongkongu, ki so prisotne na borzi. Ta podjetja zbirajo kapital z zadolževanjem ali izdajo delnic in ga nato vlagajo na Kitajsko.

Hongkong deluje kot posrednik med Kitajsko in ostalim svetom na področju kapitalskih tokov in mednarodne trgovine. Tu gre predvsem za tajvanska podjetja, ki jim vlada prepoveduje trgovati s Kitajsko, zato ustanavljajo svoje podružnice v Hongkongu. Podobno delujejo tudi evropska in ameriška podjetja, ki investirajo na Kitajsko s pomočjo podružnic v Hongkongu. Zaradi vseh teh naštetih dejavnikov je težko oceniti višino neposrednih tujih investicij, pri katerih je Hongkong resnično država izvora in ne le posrednik (Lemoine, 2001, str. 25).

Hongkong je prišel pod kitajsko oblast sredi leta 1997, ko je dokončno prenehal biti britanska kolonija, ob podpisu deklaracije o združitvi s Kitajsko, ki mu je zagotavljala (Hughes in Weidenbaum, 1996, str. 67):

- varstvo lastninskih pravic in tujih investicij,

- prost pretok blaga in kapitala,
- nadaljevanje monetarne politike, brez davkov,
- prost prehod v Hongkong in iz njega,
- ohranitev obstoječega pravnega sistema,
- neodvisno sodstvo in demokratično sprejeta zakonodaja,
- ohranitev obstoječega pravnega sistema in varstvo človekovih pravic.

Kljub zagotovilom v podpisani deklaraciji o združitvi pa Kitajska vlada močno vpliva na politična dogajanja v Hongkongu. Moti jih predvsem neprimerno vodenje politike v kriznih obdobjih med letoma 1997 in 1998, ob izbruhu SARS-a leta 2003 in ob nedavnem padcu cen nepremičnin.

6 KITAJSKA IN WTO

6.1 ZGODOVINSKI PREGLED KITAJSKEGA PRIBLIŽEVANJA WTO

Kitajska je bila v letu 1948 ena izmed začetnih podpisnic sporazuma General Agreement on Tariffs and Trade – GATT. V času kitajske revolucije leta 1949 je tajvanska vlada napovedala umik iz tega sporazuma, čeprav te odločitve vlada v Pekingiu nikoli ni podprla. Skoraj štirideset let kasneje je Kitajska znova priznala sporazum GATT v želji, da bi ohranila status ustanovne članice. Leta 1965 je Tajvan zaprosil in tudi dobil status opazovalke v okviru GATT, a mu je bil ta status leta 1971 odvzet z obrazložitvijo Generalne skupščine Združenih narodov, da priznavajo kitajsko vlado kot edino legitimno. Proces kitajske priključitve WTO je vodila posebna delovna skupina, ki je bila ustanovljena še v okviru GATT leta 1987 ter se je ukvarjala zlasti s kitajskim trgovinskim režimom za področje blaga, Leta 1995 je omenjena skupina prešla pod okrilje WTO, njene naloge pa so se razširile tudi na področje trgovine s storitvami, necarinskih omejitev in pravil v zvezi s pravicami intelektualne lastnine.

Kitajsko približevanje je bilo sestavljeno iz bilateralnih pogajanj med Kitajsko in ostalimi državami članicami WTO. Pogajanja so bila vodena bodisi na sedežu WTO v Ženevi bodisi v ostalih prestolnicah. Mnoga področja kitajske trgovinske politike, kot na primer seznam tržno-pristopnih obveznosti za področje dobrin ter posebnih obveznosti za področje storitev, so bila tema bilateralnih in multilateralnih pogajanj. Delovna skupina je imela pri tem možnost ohranjanja nadzora nad samim potekom pogajanj in zagotavljanja zajetja vseh področij kitajske trgovinske politike. Delovna skupina je morala sestaviti poročilo, ki bi temeljilo na posvetovanju, in dopolniti Pristopni protokol. Zelo pogosto morajo delovne skupine dodajati Pristopnemu protokolu številne anekse. Slednji so sestavni del protokola ter se dotikajo specifičnih tem, ki so povezane s trgovinskim režimom države, ki pristopa k WTO. Tudi omenjeni aneksi imajo nalogo, da zagotavljajo državam članicam WTO, da bodo reforme in ostali tranzicijski pogoji, obljubljeni s strani nastopajoče države, dejansko izpolnjeni. Dolžina pristopnega procesa je odvisna od pripravljenosti države, ki želi postati članica, da sprejme vsa pravila in obveznosti tržnega gospodarjenja v WTO (WTOo, 7. 11. 2009).

6.2 KITAJSKA IN NJEN VSTOP V WTO

Vključitev v WTO je za države članice privlačna zaradi ustaljenih pravic in obveznosti, ki izhajajo iz članstva. Pred pol stoletja je bila pozornost usmerjena predvsem na tarife in druge carinske obveznosti (GATT), danes pa WTO posega na področja, ki so se prej štela kot domena notranje politike vsake posamezne države. To so pravila, ki urejajo področja, kot so tehnični standardi, storitve, intelektualna lastnina, s trgovino povezane investicije in še veliko drugih področij. (WTOp, 8. 11. 2009).

Ko se je leta 1947 ustanovljala GATT, je bila Kitajska ena izmed držav ustanoviteljic, vendar je leta 1949, ko je postala Ljudska republika Kitajska, organizacijo zapustila. Leta 1986 je prvič zaprosila za članstvo v WTO, vendar so se pogajanja, zaradi političnih problemov zavlekla vse do leta 2001. Veliko prepričevanj in dialogov je bilo potrebnih, da so se vrata Kitajski odprla. Predvsem ZDA in EU sta hoteli dovolj zagotoviti, da se bo kitajski trg resnično odprl za njune interese. Nastal je tudi spor med ZDA in Kitajsko zaradi kmetijskih subvencij, ki je pogajanja še dodatno zavlekel. Poleg nerazumevanja z ZDA so bile za vstop Kitajske v WTO še druge ovire. Kitajski gospodarski sistem še zdaleč ni bil primerljiv z zahtevami WTO in ni ga bilo enostavno posodobiti in urediti v skladu s pravili WTO. Državno monopolizirana pravica do trgovanja je dolgo predstavljala eno največjih ovir pri zadovoljevanju zahtev za vstop v WTO. Pomembno vlogo je igrala tudi sama velikost Kitajske, predvsem po številu prebivalstva. Konkurenti s celega sveta je skrbel tudi visok delež Kitajske pri posameznih izdelkih. Nekaj članic WTO, zaradi njene velikosti in pomembne vloge v svetovni trgovini, ni hotelo Kitajski pri vstopu priznati statusa države v razvoju (BBC News, 8. 11. 2009).

Na četrti Ministrski konferenci v Dohi so 10. novembra 2001 končno podpisali protokol, in tako je Kitajska 11. decembra 2001 uradno postala 143. članica WTO. Za vstop v WTO je moralo kitajsko ministrstvo za zunanjo trgovino in gospodarsko sodelovanje dopolniti preko 2300 zakonov, da so se ti ujemali z doktrino WTO. Tako je Kitajska postala središče globalizacije, kjer imajo koristi tako Kitajci kot tudi drugi narodi. Živimo v svetu, kjer se tehnologija, kapital in trgovina gibajo neomejeno in kjer sta moč in ekonomska varnost odvisni od odprtosti gospodarstva in od članstva v čim večji integraciji, zato se tudi proces globalizacije ne bo ustavil, ampak še bolj pospešil. Kitajska in drugi svet se dobro zavedajo, da je v današnjem času medsebojna odvisnost zelo pomembna, zato je bila vključitev Kitajske v multilateralni trgovinski sistem velik, potreben korak, kajti kitajski ekonomski odnosi s svetom so preveliki, da bi se lahko urejali z bilateralnimi sporazumi (WTO, 8. 11. 2009).

6.2.1 Povečanje konkurence in povečana transparentnost

Konkurenca, enako kot ostali svet, spreminja tudi strukturo Kitajske na državni, regionalni, podjetniški in individualni ravni. Za vzpostavitev tržnega gospodarstva in nadaljnje uspešno izvajanje politike reform potrebuje Kitajska predvsem tuje investicije. Pri privlačenju tujih investitorjev je konkurenci azijskih držav izpostavljena predvsem izvozno usmerjena, delovno intenzivna panoga lahke industrije, ki je pretežno nameščena v obalnih provincah. Slednja ima v teh državah izrazito nizke stroške dela in tudi manj zahtevne socialne in okoljevarstvene standarde. Te države, med katere spada tudi Kitajska, so zato prisiljene k izenačenju nivojev okoljevarstvenega in socialnega sistema. Kitajska, ki je na teh dveh področjih v primerjavi z ostalimi razvitimi državami že tako v razvojnem zaostanku, zato vztraja pri nižjih standardih zaradi strahu, da bi izgubila privlačnost za tuje investitorje. Še posebno v obalnih provincah Guangdong in Fujian delajo ljudje v mnogih tovarnah lahke industrije v zelo neugodnih higienskih razmerah in ob slabih varnostnih standardih. Nekatere tovarne zaposlujejo otroke, ljudi brez delovnih

pogodb, saj to delodajalcu dopušča takojšnje odpuščanje delavcev (WTOo, 7. 11. 2009).

Z večjim odpiranjem Kitajske v svet in uveljavljanjem elektronskih medijev se je močno povečala ekonomska, politična in kulturna transparentnost. Sedaj lahko prihajajo informacije, iz do sedaj zaprte države, po celem svetu. S tem pa so tako država kot posamezna podjetja podvržena močni zunanji kontroli. Čeprav Komunistična partija Kitajske nadzira večino medijev, informacije o nespoštovanju človekovih pravic hitro prehajajo državne meje prek interneta. To mora vzpodbuditi Kitajsko, da se zave problemov, ki so bili še pred nekaj leti nepoznani očem svetovne javnosti. Toda tudi na Kitajsko politiko imata zunanji razvoj in dogajanje močan vpliv. Ne more se preprečiti močan vpliv zahodnega sveta, ki spreminja način življenja predvsem mladih izobraženih ljudi (WTOo, 9. 11. 2009).

Informacije tehnološkega značaja in znanje, ki počasi, a vztrajno spreminja gospodarsko strukturo, igra tudi pomembno vlogo v procesu globalizacije Kitajske. Z ustanavljanjem tehnoloških parkov z visoko tehnologijo, uveljavljanjem posebnih pravil na področju financ, davkov in trgovine v podjetjih z visoko tehnologijo ter z naseljevanjem podjetij s tujimi investicijami na področju informacijske tehnologije, vzpodbuja država tehnološki transfer iz tujine. Kitajska stremi k skupnim vlaganjem z namenom pridobitve napredne tehnologije iz tujine. Nasprotno si tuji vlagatelji želijo skupna vlaganja zaradi dobička, pospešitve mednarodne menjave in porazdeljenega tveganja. Kitajska je v zadnjih letih na področju visoke tehnologije naredila pomembne korake v razvoju, ki so jo pripeljali na položaj ene izmed vodilnih tehnoloških držav na svetu (WTOo, 9. 11. 2009).

6.2.2 Vpliv na zaposlovanje

Kitajsko gospodarstvo v zadnjih letih napreduje izredno hitro. Gre za močno in zanesljivo gospodarsko napredovanje, ki temelji na reformnih prizadevanjih, odpiranju Kitajske svetu in znatni krepitvi makroekonomskega nadzora. Kitajska utegne v daljšem obdobju ob enaki rasti po skupnem obsegu BDP preseči celo ZDA in postati gospodarsko najmočnejša država na svetu. To pa še ne pomeni, da se država ne srečuje s težavami. Okoli 40 milijonov kmetov je zapustilo svoje domove in zemljo, okoli 160 milijonov Kitajcev je migrantov, saj se vsakodnevno vozijo na delo, v središčih pa je brez dela okoli 25 milijonov ljudi. Takojšnje zaposlitve ne najdejo niti najboljši študenti, državna podjetja propadajo zaradi zaostrovanja mednarodne konkurence, kažejo pa se tudi velike razlike med razvitim obalnim pasom in nerazvito notranjostjo (NBSCH, 9. 11. 2009).

Tudi stopnja brezposelnosti v zadnjih letih narašča, predvsem zaradi velikega priliva iskalcev iz podeželja. Vlada je že napovedala ukrepe, ki so usmerjeni v davčne olajšave podjetjem, ki povečujejo zaposlovanje, v izobraževanje številne nekvalificirane delovne sile s podeželja in v različne stimulacije kmetom, da ostanejo na podeželju (WTOo, 9. 11. 2009).

6.2.3 Multinacionalne korporacije

Ena glavnih pozitivnih lastnosti multinacionalnih korporacij je učinkovit prenos tehnologije, kapitala in znanja tja, kjer so najbolj učinkoviti in donosni, kjer so stroški za najem delovne sile najnižji. Zmožne so izigrati posamezne države o izvoru blaga in si s tem pridobijo najboljšo infrastrukturo ob najnižjih davkih. S svojim odhodom lahko tudi kaznujejo države, če jih ocenijo za predrage in neprijazne do investicij. V času globalizacije so torej sposobne optimizirati mesto svojih investicij, mesto proizvodnje in mesto plačevanja davkov, skratka delujejo tam, kjer je za njih najboljše in najceneje. Multinacionalke izvajajo tudi neposreden vpliv na gospodarsko moč države, zato pride pogostokrat do strukturnih sprememb gospodarstva. Na eni strani multinacionalke kot zmagovalci, na drugi strani ostala podjetja kot poraženci. Vendar pa morajo podjetja, ki iščejo kitajskega partnerja samo zato, da jim bi izdelek naredil zelo poceni, le-temu razkriti tudi znanje in izkušnje. Ker pa so Kitajci znani, da ne spoštujejo intelektualne lastnine, hitro iz znane blagovne znamke izpeljejo kitajsko različico. Veliko vlagajo v znanje, zato so tehnološko izredno usposobljeni in so v nekaj mesecih sposobni kopirati katerikoli izdelek (Beck, 1998, str. 17).

Glede intelektualne lastnine je kitajska zakonodaja usklajena z Mednarodnim sporazumom o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine, vendar je še vedno veliko pritožb glede piratstva in ponarejanja znanih blagovnih znamk. Zato sta za poslovanje na Kitajskem nujno potrebna prijava blagovne znamke in pridobitev patenta. Korupcija še vedno ovira potek poslovanja, zato pa WTO ocenjuje, da Kitajska prispeva dve tretjini vseh ponaredkov na svetu (Izvozno okno-d, 7. 11. 2009).

6.3 VZROKI ZA VSTOP KITAJSKE V WTO

Dejstvo je, da je Kitajska že vodilna sila v vedno bolj medsebojno odvisni globalni ekonomiji, zato potrebuje priložnosti in varnost, ki jo nudi sistem WTO, da lahko izkoristi svoj velik razvojni potencial. Hkrati pa jo potrebuje tudi WTO, da dejansko lahko velja za univerzalen, svetovni sistem. Kitajska si ne more privoščiti, da druge države oblikujejo pravila trgovanja, da za njimi zaostaja v informacijskem, telekomunikacijskem in finančnem sektorju. Z vedno večjimi interesi po večjem izvozu, ne more biti brez varnega in širokega dostopa do globalnih trgov, to pa ji omogoča le članstvo v multilateralni združbi. Vsaka članica WTO mora vsaki drugi članici odobriti status najbolj zaželeni partnerice, kar pomeni, da se nobena druga država članica WTO ne more do Kitajske obnašati diskriminacijsko. Za Kitajsko so glavne koristi članstva v WTO nedvomno (WTOp, 8. 11. 2009):

- sodelovanje pri pogajanjih WTO,
- kot polnopravna članica uživanje nediskriminacijskega statusa in
- uporaba mehanizma spodbijanja pravil.

V preteklosti so bili kitajski proizvodi izpostavljeni številnim antidampinškim izzivom, tako v ZDA kot tudi v Evropi, sedaj pa je postala mednarodno priznana kot močna ekonomska sila (WTO, 8. 11. 2009).

6.4 POSLEDICE VSTOPA KITAJSKE V WTO

Vstop Kitajske v WTO je močno spremenil kitajske ekonomske odnose s svetom. Kot članica ima pravico izvažati svoje proizvode in storitve na tržišča drugih držav članic WTO po carinskih stopnjah, dogovorjenih v urugvajskem krogu pogajanj. Ima boljši dostop do svetovnega trga dobrin in storitev ter varnejši dostop do tujega kapitala in neposrednih tujih investicij (WTO, 8. 11. 2009).

Posledice vstopa Kitajske za druge države članice WTO (Hoa, 2000, str. 4):

- Kitajska je s spoštovanjem pravil WTO in z odprtjem svojega velikega trga tujim proizvodom in storitvam, omogočila boljši dostop tujim podjetjem na prej zelo zaščiten trg z 1,3 milijardo populacijo.
- Tudi Kitajska ima boljši dostop do tujih trgov, zato se bodo morale nekatere države soočiti z močnejšo konkurenco doma in na tujem.
- Z vstopom Kitajske v WTO so se izboljšali odnosi s sosedami in stabilizirala se je ekonomska situacija ter varnost v severni azijsko-pacifiški regiji.

Posledice vstopa Kitajske za WTO kot organizacijo (Hoa, 2000, str. 4):

- Zaradi velikega kitajskega gospodarstva bo tudi vpliv Kitajske na WTO velik in lahko se spremeni celo vodstvena struktura organizacije, kar pa se do sedaj še ni zgodilo (Hongkong je imel v osmih letih od pristopa Kitajske k WTO v odborih le tri člane, leta 2001 pa gospoda Stuarta Harbisona na mestu predsednika Generalnega sveta).
- Članstvo Kitajske v WTO lahko spremeni celotno ravnotežje med industrializiranimi državami članicami in med državami v razvoju, prav tako članicami WTO. Kitajska lahko prevesi tehtnico celo v prid držav v razvoju, kar bi pomenilo težko delo pri premagovanju morebitnih blokad s strani držav v razvoju, in tak odpor bi najverjetneje vplival na slabšo učinkovitost WTO.

Čeprav se nekatere države v razvoju bojijo, da bi jim kitajski proizvodi (tekstil, obutev) odtujili zahodne trge, bo dolgoročno članstvo Kitajske v WTO koristilo tako WTO kot Kitajski in tudi ostalim državam članicam WTO. Vstop Kitajske v WTO je bil za organizacijo največji izziv s katerimi se je soočila doslej, in tudi velik izziv za Kitajsko samo. Svet je poln sprememb in novih priložnosti. Življenjski standard na Kitajskem se je v petnajstih letih skoraj potrojil, za kitajske potrošnike se večja možnost izbire, za kitajske delavce in podjetja pa se še vedno odpirajo nove priložnosti. Ena zadnjih je poziv japonskega premierja Jukija Hatoyame Kitajski za vzpostavitev vzhodnoazijske skupnosti, podobne Evropski uniji. Še pred dvema letoma si je bilo težko predstavljati, da bi ta dva azijska giganta govorila v istem jeziku. In čeprav se ob domislici porajajo številna vprašanja in pomisleki, takšna

integracija postaja dolgoročni cilj vpletenih držav. Kdaj naj bi jo uresničili, sicer ostaja odprto vprašanje.

»Vzpostavitev skupnosti vzhodne Azije lahko razumemo kot dolgoročni cilj pri razvoju kitajsko-japonskih odnosov, in sicer na poti k vzpostavitvi medsebojnega zaupanja,« so bile nedavne besede Liuja Hongcaija, namestnika ministra sektorja za mednarodno sodelovanje centralnega komiteja kitajske partije. Besede so bile odmevne: prvič zato, ker jih je izrekel tako visok politični predstavnik, in drugič zato, ker so bile izrečene samo nekaj dni po koncu 15. vrhunskega srečanja jugovzhodne azijske skupnosti Asean, nad njim pa je bilo vseskozi prisotno vprašanje prihodnjega razvoja integracij v tem delu sveta. Čeprav so bile visokoleteče besede kmalu v razpravah vplivnežev, politikov in intelektualcev iz obeh držav postavljene v sklop trenutno možnega, in to s poudarkom na potrpežljivosti, je vendarle že možno opaziti nekatere pomembne premike. Nekdanji namestnik generalnega sekretarja OZN Jasuši Akaši je na primer iniciativo Hatojame komentiral z naslednjimi besedami: »Prepričan sem bil, da je Kitajska skrajno previdna pri oblikovanju takšne skupnosti, toda to se je spremenilo.« Odnosi med tremi azijskimi velikani – poleg Japonske in Kitajske mednje štetjemo še Južno Korejo – so se v zadnjih dveh letih bistveno izboljšali in se še izboljšujejo. Hatojama se je v zadnjih dveh mesecih s kitajskim predsednikom Hujem Džintaom oziroma predsednikom vlade Venom Džjabaom sestal že osemkrat. Prav tako ni nepomembno, da še ni bilo slišati nasprotovanj iz Washingtona, kar nakazuje na svež ameriški pragmatizem pri razvoju azijske skupnosti. Takšne težnje so najbrž logična posledica policentričnega razvoja sveta. Iz vzhodne Azije želijo po ZDA in Evropi zgraditi tretji svetovni gospodarski blok. Ni še znano, katere države bi bile zajete, dejstvo pa je, da bi bil blok močan: Kitajska, Japonska in Južna Koreja skupno ustvarijo 17 odstotkov gospodarske proizvodnje (FRANZ LU, 2009, str. 7).

6.5 KITAJSKA IN EU

Moč in velikost hitro rastočega kitajskega gospodarstva, ki se širi čez nacionalne meje, bistveno spreminja svetovno ekonomsko, vojaško in politično ravnotežje sil. Za širitev na Zahod so potrebni številni medsebojni sporazumi in prilagoditve. Od leta 2001 se pospešeno povečuje izvoz iz Kitajske (računalniki, zabavna elektronika, telefoni, tekstil ...) in uvoz iz EU (stroji, avtomobili). EU je že v letu 2004 prehitela ZDA in Japonsko ter postala največja trgovska partnerica Kitajske. Glavne kitajske partnerice iz EU so Velika Britanija, Francija, Nemčija, Italija in Nizozemska, ki s Pekingom opravijo kar 75 % vse evropske trgovine (Finance, 15. 1. 2010).

Odprti trg EU je prispeval največji delež k rasti Kitajske, ki temelji na izvozu. Če se vzpostavi pravo ravnovesje, potem imata Kitajska in EU veliko prostora za stalno trgovinsko partnerstvo, od katerega bosta imeli vzajemno korist. Pri vodenju tega odnosa bo Evropska komisija zagovarjala odprtost pri trgovanju Evrope s Kitajsko, pomagala Kitajski pri izpolnitvi obveznosti do WTO in nadaljevala z liberalizacijo dostopa do blaga, storitev, trga javnih naročil in naložb. EU bo poskušala zaščititi zakonske pravice podjetij EU zlasti na področju intelektualne lastnine. Kot pomoč

evropskim podjetjem na Kitajskem pomaga Evropska komisija nadzirati vzpostavitev novih virov na Kitajskem in v Evropi s tem, da podpira evropsko gospodarstvo in spodbuja učenje jezikov (Eurlex, 16. 1. 2010).

6.6 KITAJSKA IN SLOVENIJA

Na slovensko gospodarstvo ima hitra rast kitajskega gospodarstva pozitiven, pa tudi negativen vpliv. Gre za hitro rastoči nabavni in največji prodajni trg, ki ga omejujejo pomanjkanje energije, surovin in finančnega servisa. Slovenija potrebuje kitajski trg, kjer posredno lahko znižujemo stroške lastnih izdelkov in storitev ter tako izboljšujemo konkurenčnost lastne ponudbe. Ker smo na Vzhodu manj prepoznavni, nam bo z uspehom na Kitajskem lažje in hitreje uspelo tudi na drugih tamkajšnjih trgih. Spremembe naj bi bile pozitivne predvsem z vidika ponudbe in ugodnejših cen, negativne pa zagotovo na področju zaposlovanja v domači industriji, kjer bi lahko prišlo do množičnih odpuščanj (Avberšek, 2005, str. 22–25).

Kitajska temeljito preoblikuje svetovno gospodarstvo in je za mnoge zanimiva kot naložbena lokacija. Veliko slovenskih podjetij se odloča za naložbe na Kitajskem, predvsem postajajo pomembne storitve v transportu in logistiki, varstvu okolja in razgradnji materialov, vendar se morajo vlagatelji zavedati, da so vsi strateški sektorji pod nadzorom države. Pri sodelovanju Slovenije s Kitajsko prevladuje predvsem uvoz. V zadnjih nekaj letih je bil vsaj desetkrat večji od izvoza, kar potrjuje okoli 2800 uvoznih podjetij nasproti 130 izvoznim podjetjem. Slovenija uvaža predvsem surovine in končne izdelke, izvažata pa avtomobilske dele, rezervne dele zanje, farmacevtske izdelke in usnje (Izvozno okno-b, 6. 11. 2009).

7 PRIHODNOST WTO IN SMERI RAZVOJA

7.1 SMISELNOST MEDNARODNE TRGOVINE IN ODPRTOSTI DRŽAV

Politika vsake države med drugim teži k lastnemu razvoju in blaginji ljudi, vendar so vse omejene s potencialnim družbenim produktom, na katerega vpliva mnogo produkcijskih faktorjev. Najpomembnejši so populacija, prebivalstvo oz. njihovo delo⁹, kapital ali družbeno bogastvo¹⁰ in tehnološki napredek¹¹ neke države. Večji kot je vsak izmed produkcijskih faktorjev, večji je potencialni družbeni produkt, ki pa ga je težko doseči, saj država ne more polno zaposliti vseh produkcijskih faktorjev v državi. Države se med seboj razlikujejo po izkoriščenosti in dostopnosti teh produkcijskih faktorjev, te razlike pa predstavljajo in definirajo njihove primerjalne in absolutne prednosti. Slednja pomeni, da je neka država boljše (nižji stroški) pri proizvodnji neke dobrine, v primerjavi z drugimi državami. Ta država ima na svetovnem trgu tudi boljše izhodišče pri proizvodnji in izvozu te dobrine v druge države.

Obstajajo pa tudi države, ki nimajo nobene absolutne prednosti v primerjavi z drugimi državami, zato poteka trgovanje na svetovnem trgu v znamenju primerjalnih (komparativnih) prednosti. To pomeni, da se državi, ki je boljše v proizvodnji vseh dobrin, ne izplača proizvajati vseh, ampak samo tiste, ki so znatno boljše. Ostale, ki jih proizvaja le malo bolje od drugih držav, je smiselno prepustiti drugim državam. Tako ostane državi več produkcijskih faktorjev, ki jih lahko uporabi pri proizvodnji tistih dobrin, pri katerih je izrazito boljše. Dobre, ki jih država proizvede, izvozi v druge države, uvozi pa dobrine, ki jih ne proizvaja. Skupna svetovna proizvodnja je tako večja, kar omogoča večjo blaginjo prebivalcem in razvoj držav. Zato lahko trdimo, da je hitrejši razvoj in večja blaginja prebivalcev možna samo z mednarodnim trgovanjem in odprtostjo držav oziroma njihovih gospodarstev (Krugman in Obstfeld, 2003, str. 18–20)

7.2 SMISELNOST OBSTOJA WTO

Ljudje velikokrat razpravljajo o WTO, čeprav ne razumejo, kaj so naloge in kaj pristojnosti WTO. Od WTO pričakujejo preveč, celo tisto, kar ni v njeni pristojnosti. Zato smo v zadnjem času priča nenehnim protestom proti globalizaciji. Civilna gibanja vidijo krivca za vse svoje tegobe v WTO. Demonstracij se udeležujejo vsi nasprotniki, tudi tisti, ki ravno zaradi globalizacije in dela WTO lahko potujejo po vsem svetu, se vozijo v avtomobilih, ki so izdelani in sestavljeni v več državah. Zakaj ljudje protestirajo proti WTO, globalizaciji in mednarodni trgovini, ko pa imajo od nje

⁹ Znanje delovno aktivnega prebivalstva.

¹⁰ Družbeno bogastvo – vsota proizvedenega (potrošno, proizvodno, fiksna in variabilna sredstva) in naravnega bogastva (zemlja, voda, gozdovi, vreme, vremenske spremembe in biološka različnost).

¹¹ Tehnološki napredek – ustvarjene tehnologije, inovacije in njihova razširjenost (uporaba).

v glavnem koristi? Ker za njimi stoji neki interes, kar pa ni v skladu z načeli in pravili WTO. Tudi interesi protekcionizma in monopolov nimajo mesta v WTO. Vsi različni interesi držav članic so bili v WTO s pogajanjem dogovorjeni. WTO nima pristojnosti odločati, odločajo države članice in njihovi interesi. Ti pa so si lahko včasih nasprotni ter zahtevajo težka in dolgotrajna pogajanja, da se doseže rezultat. Tudi pri pogajanjih o ustanovitvi ITO (International Trade Organization) se na začetku države niso mogle zediniti, po petdesetih letih pa je le prišlo do konsenza za ustanovitev WTO in multilateralnega sistema.

WTO »je« mednarodna trgovina. Ta pomaga doseči večjo blaginjo pri ljudeh in hitrejši vsesplošni razvoj posamezne države. Vendar mednarodna trgovina vedno ne poteka povsem tekoče; menjajo se vlade, okolje se spreminja, gospodarstva rastejo in padajo, pogledi, politike in cilji se prilagajajo. Zato WTO s svojimi načeli in pravili zagotavlja, da se v okviru multilateralnega trgovinskega sistema pogoji ne spreminjajo enostransko, ampak s konsenzom, kar države članice sili k odprtosti gospodarstev. Na ta način imajo vse države članice vpliv na odločitve WTO. Kljub nepredvidljivemu okolju, v katerem živimo, dosežemo določeno stopnjo predvidljivosti in stabilnosti, kar je zelo pomembno za gospodarstva vseh držav, da nemoteno poslujejo in povečujejo blaginjo svojih ljudi in rast gospodarstva (Evenett in Hoekman 2006, str. 33).

8 ZAKLJUČEK

8.1 INTERPRETACIJA HIPOTEZ

V diplomskem delu sem predvidevala, da države članice WTO večino medsebojnih sporov rešijo z dogovorom, po mirni poti. Ugotovimo lahko, da je DSU (Dispute Settlement Understanding) vsekakor prinesel pomembne izboljšave v primerjavi s sistemom reševanja sporov, ki se je uporabljal pred ustanovitvijo WTO. Dejstvo, da ena država ne more več blokirati ustanovitve panelne skupine in obrnjeno načelo soglasnosti, ki zagotavlja, da so poročila panelnih skupin avtomatično sprejeta, sta za učinkovito reševanje sporov bistvenega pomena. Enako lahko rečemo za uvedbo možnosti pritožbe, ki zagotavlja relativno visoko stopnjo pravnosti postopka in daje DSB (Dispute Settlement Body) značilnosti mednarodnega sodišča. Seveda pa ne gre pozabiti, da se večina sporov reši z mehanizmi mirnega reševanja sporov (WTO, 5. 11. 2009), ki jih strankam prav tako daje na voljo ureditev DSU.

Nekajletna praksa, ki se je doslej že oblikovala, kaže na to, da imajo članice precej veliko mero zaupanja v mehanizme, ki jih DSU ponuja. Na drugi strani pa vsebuje DSU več določb, ki niso dovolj precizne. Tako ni zagotovljene dovolj transparentnosti glede postopanja panelnih skupin in pritožbenega telesa. Z vidika izvrševanja odločitev pa bi DSU lahko očitali, da se preveč zanaša na sodelovanje kršiteljice. Medtem ko na eni strani veljajo kratki roki glede postopka na prvi in drugi stopnji, ima kršiteljica v fazi implementacije vse preveč možnosti za zavlačevanje. Znameniti ravnokar končani bananski spor je dokazal, da lahko od odločitve pritožbenega telesa do implementacije odločbe preteče več časa, kot sta trajala prvostopenjski in drugostopenjski postopek skupaj. Kljub temu države članice rešujejo medsebojne spore v večini primerov na miren način, zato sem prvo hipotezo *potrdila*.

V drugi hipotezi sem domnevala, da delovanje in obstoj Svetovne trgovinske organizacije in mednarodne trgovine ni potrebno. Problematika, s katero se srečujejo WTO in njene države članice, je zelo kompleksna in zahtevna. Vsebuje različne interese in poglede, ki jih opredeljujejo različne kulture, navade, običaji in verovanja. Usklajevanje vseh teh različnosti je izjemno težko in dolgotrajno, tudi pri iskanju skupnih ciljev. Odločanje otežuje veliko število članic in težnja po sprejemanju odločitev s konsenzom. Četudi še ne vidimo rešitve vseh problemov, pa so rezultati in napredek v mednarodni trgovini po drugi svetovni vojni zelo veliki. Nastala je mednarodna organizacija, ki je dobila veliko večji pomen, kot so sprva menili takratni partnerji. Zato je treba ohraniti WTO in nadaljevati delo, kajti le tako se bodo gospodarstva držav razvijala in prinašala blaginjo svojim ljudem. Drugo hipotezo sem *zavrnila*.

V hipotezi 3 sem predvidevala, da je Svetovna trgovinska organizacija šele s pristopom Kitajske postala zares svetovna organizacija. Ob vstopu Kitajske v WTO je bilo treba preseči polno ovir. Kitajski gospodarski sistem še zdaleč ni bil primerljiv z zahtevami WTO. Posebnosti kitajskega gospodarskega sistema ni bilo enostavno

posodobiti in urediti v skladu s pravili WTO. Eno poglavitnih ovir pri zadovoljevanju zahtev za vstop v WTO je predstavljala državno monopolizirana pravica do trgovanja. Pomembno vlogo je igrala tudi sama velikost Kitajske, predvsem po številu prebivalstva. Svetovne konkurente je skrbel visok delež Kitajske pri posameznih izdelkih oz. panogah. Nekaj članic WTO zaradi velikosti in pomembne vloge v svetovni trgovini ni hotelo Kitajski pri vstopu v WTO priznati statusa države v razvoju. Po sprejemu Kitajske v WTO pa ne smemo spregledati dejstva, da Kitajska postaja središče globalizacije, in od tega imajo koristi tako Kitajska kot tudi drugi narodi – in z njimi WTO. Kitajska je le ena od 153 držav članic, je pa prinesla svetovnemu gospodarstvu vsaj toliko kot celotna EU ali ZDA, ki je sicer že skoraj desetletje v sporih s Kitajsko. Hipotezo, da je WTO šele s pristopom Kitajske postala zares svetovna organizacija, sem *potrdila*.

V hipotezi 4 sem predvidevala, da blagovni tokovi med Kitajsko in Slovenijo naraščajo, vendar pa je pred slovenskimi podjetji še precej izzivov in neizkoriščenih priložnosti. Leta 2004 se je EU pridružilo deset novih članic, med njimi tudi Republika Slovenija. Takrat so za našo državo začeli veljati vsi sporazumi s Kitajsko, ki jih je pred tem sklenila EU. Blagovna menjava med Slovenijo in Kitajsko je prav tako v porastu, a bi bilo dobro zmanjšati primanjkljaj, ki ga Slovenija zasleduje v zunanjetrgovinski menjavi s to državo. Visok primanjkljaj je sicer posledica posrednega izvoza slovenskih izdelkov prek velikih evropskih podjetij, deloma pa posledica odpiranja slovenskih podjetij na Kitajskem, kjer se s poceni delovno silo izdelujejo polizdelki ter nato uvozijo v Slovenijo, doma pa se jim nato še doda vrednost. Na ta način se statistično povečuje kitajski izvoz v Slovenijo. Sicer pa se je kitajsko tržišče izkazalo kot zelo zanimivo za slovenska podjetja, zato bo tudi v prihodnje zelo pomembno, da se na Kitajskem odpirajo predstavništva, da se ustrezno informira podjetja in se jim zagotavlja pomoč, če imajo interes in sredstva za nastop na tem geografsko oddaljenem trgu. Zadnjo hipotezo sem *potrdila*.

8.2 SKLEP

Globalizacija poteka na več ravneh povsem neodvisno. Vedno bodo obstajale države in narodi, ki bodo razvitejši od drugih. Razlike so in bodo ostale med njihovimi kulturami in religijami. In če ne bi bilo institucije, ki bi urejala dogajanje na npr. področju trgovanja, bi močnejše države vedno obvladovale šibkejše, kar bi imelo v globalizacijskem procesu še večjo moč. Globalizacija odpravlja meje in omogoča lažji dostop v državo. To je prednost in hkrati slabost, kajti šibkejše države so še bolj izpostavljene izkoriščanju s strani močnejših. Zato je organizacija, kot je Svetovna trgovinska organizacija, nujno potrebna.

Nastanek WTO in njenih predhodnic kaže, da je že pred desetletji obstajala močna težnja po ureditvi svetovne trgovine oziroma mednarodne menjave. Ko je prišlo do njenega dejanskega nastanka, je bil to velik korak na tem področju. WTO ne ureja le področja trgovanja z blagom, temveč tudi trgovanje s storitvami, intelektualno lastnino itd. S stališča mednarodne trgovine je to pozitivno, ker je WTO nevtralna

institucija, ki stremi za pošteno trgovinsko menjavo. Posebno je pomembna za manj razvite države, ki imajo posebne privilegije in pomoči. V diplomskem delu sem predstavila, kako je na hitro razvijajoče se kitajsko gospodarstvo in razvoj te države vplivalo predvsem na izvajanje politike odprtih vrat in njen vstop v WTO. Kitajska postaja po posameznih kriterijih eno izmed najrazvitejših gospodarstev na svetu. Mnogi poudarjajo tudi, da nekaterih surovin ni mogoče najti nikjer drugje na svetu. Zaradi izrazite konkurenčne prednosti, ki jih taka trgovinska politika ponuja domačim kitajskim podjetjem, pa je ogroženo poslovanje evropskih podjetij, odvisnih od teh surovin, to pa ima posledice tudi za razmere v širših industrijskih sektorjih. Poleg tega Kitajska po navedbah Evropske komisije uveljavlja še druge omejitvene ukrepe, kot so omejevanje pravice do izvoza na podjetja s predhodnimi izvoznimi izkušnjami, drugačnimi kriteriji za izvoz za podjetja v večinski tuji lasti v primerjavi z domačimi podjetji in posebne dodatne dajatve za izvoznike. Poleg tega Kitajska ohranja sistem minimalne cene za izvoz in zahteva pregled ter odobritev izvoznih pogodb. Po prepričanju Evropske komisije in ZDA so te izvozne omejitve jasna kršitev pravil WTO in zavez, ki jih je ob vstopu v organizacijo dala Kitajska, drugi zunanjetrgovinski partner EU. Pri tako velikem številu sporov, kjer je vpletena Kitajska, je zahteva po posvetovanju sicer šele prvi korak v postopku za reševanje sporov pred WTO, namen konzultacij pa je preučiti, če je mogoče najti prijateljsko rešitev. Če ne, morajo države tožnice nadaljevati postopek.

Pojavlja pa se vprašanje o upravičenosti nasprotnikov te organizacije, ki trdijo, da WTO povzroča naraščanje razlik med revnimi in bogatimi državami, da razslojuje družbo in da ogroža nacionalno identiteto. Obstajajo zunanji in notranji nasprotniki WTO. Tudi posamezne države članice nasprotujejo pravilom institucije, kadar se znajdejo v konfliktu z drugo državo članico. V tem primeru mora WTO ohraniti moč, suverenost in ukrepati v skladu s pravili. Zato je mednarodna trgovinska organizacija kljub nekaterim nepravilnostim izrednega pomena za celotno svetovno gospodarstvo in je dvom v potrebo po njenem obstoju popolnoma odveč. WTO pridobiva na ugledu ne glede na vsa nasprotovanja. Njena nevtralnost se kaže v njenih končnih odločitvah v sporih med članicami. Edino z njeno pomočjo bo v svetovnem trgovanju zagotovljena pravična mednarodna menjava.

LITERATURA

1. AVBERŠEK, A. Kitajska na pohodu. Podjetnik. 2005, let. 14, št. 1, str. 22–25.
2. BATAGELJ, L. Problematika subvencij in obveznosti RS na podlagi sporazuma o WTO. Pravna praksa. 1998, let. 17, št. 409, str. 3.
3. BECK, U. Was ist Globalisierung? Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1998.
4. BOHTE, G. Reševanje sporov v okviru Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (GATT) in Svetovne trgovinske organizacije (WTO). Pravniki. 1995, let. 50, št. 7, str. 234.
5. COLIN, M., PRADEEP, T., in GRAHAM, Y. China since 1978: reform, modernization and 'socialism with Chinese characteristics'. Longman, South Melbourne, 1998.
6. ERJAVEC, B. Cancunski semenj. Delo. 2003, let. 45, št. 208, str. 14.
7. EVENETT, S., in HOEKMAN, B. Economic development and multilateral trade cooperation. World Bank, Washington, 2006.
8. FRANZ LU, D. Spočetje tretjega svetovnega bloka? Dnevnik. 2009. let. 59, št. 258, str. 7.
9. GUSEL, L., in BOBEK, V. Sistemi in instrumenti mednarodne menjave. Ekonomsko-poslovna fakulteta, Maribor, 1997.
10. HOA, T. China's Trade and Investment after the Asia Crisis. Edward Elgar Publishing, Cheltenham and Northampton, 2000.
11. HUGHES, S., WEIDENBAUM, M. The Bamboo Network. Marin Kessler Books, New York, 1996.
12. JACKSON, J. H. The World Trading System. MIT Press Cambridge, London, 1999.
13. KAUFFMAN, L. A. Kratka zgodovina radikalne prenove. Lesbo – politična, socialna in kulturna revija. 2005, let. 9, št. 21–22, str. 78–79.
14. KENDA, V., in BOBEK, V. Osnove mednarodnih ekonomskih odnosov. Ekonomsko-poslovna fakulteta, Maribor, 2003.
15. KENNEDY, K. C. Competition law and the World trade organization: the limits of multilateralism. Sweet & Maxwell, London, 2001.
16. KRUGMAH, P., in OBSTFELD, M. International economics: theory and policy. Addison Wesley, New York, 2003.
17. LEMOINE, F. FDI and opening of China's economy. CEPII, Pariz, 2001.
18. MADIČ, S. Neustavljiv globalizacijski vrtiljak. Gospodarski vestnik. 1997, let. 46, št. 6, str. 12–15.
19. QURESHI, A. H. International Economic Law. Sweet & Maxwell, London, 1999.
20. STRANGE, S. Države in trgi. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, 1995.
21. TRATNIK, M. Reševanje sporov v WTO. Pravna praksa. 2002, let. 21, št. 14, str. 1–8.
22. Van MARREWIJK, C. International trade & the world economy. Oxford University press, New York, 2002.

VIRI

1. BBC News. China enters WTO fold. URL=«<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/1548866.stm>«. 8. 11. 2009.
2. DSU - Dispute Settlement Understanding (Sporazum o pravilih in postopku za reševanje sporov). URL=«http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dsu_e.htm«. 5. 11. 2009.
3. EURLEX. Dostop do zakonodaje Evropske unije. URL=«<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0632:SL:NOT>«. 16. 1. 2010.
4. EUROPA. Splošno poročilo 2008. URL=«<http://europa.eu/generalreport/si/2008/rg82.htm>«. 2. 11. 2009.
5. FINANCE. EU postala največja trgovinska partnerica Kitajske. URL=«http://www.finance.si/109188/EU_postala_najve%88ja_trgovinska_partnerica_Kitajske«. 16. 1. 2010.
6. IZVOZNO OKNO-a. Predstavitev države: Kitajska. URL=«<http://www.izvoznookno.si/podatki/chn/predstavitev/#top>«. 6. 11. 2009.
7. IZVOZNO OKNO-b. Zunanja trgovina: Kitajska. URL=«http://www.izvoznookno.si/podatki/chn/zunanja_trgovina/«. 6. 11. 2009.
8. IZVOZNO OKNO-c. Gospodarska rast in industrijska proizvodnja: Kitajska. URL=«http://www.izvoznookno.si/podatki/chn/gospodarska_rast_proizvodnja/«. 6. 11. 2009.
9. IZVOZNO OKNO-d. Statistični indikatorji: Kitajska. URL=«http://www.izvoznookno.si/podatki/chn/statisticni_indikatorji/?offset=0«. 7. 11. 2009.
10. NBSCH – National Bureau of Statistics of China: Yearly data. URL=«<http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/yearlydata/>«. 9. 11. 2009.
11. ROCKEFELLER, J. Rockefeller React to President Bush's Steel Exclusions. URL=«<http://rockefeller.senate.gov/press/record.cfm?id=291881>«. 3. 11. 2009.
12. SiOL. WTO pozvala k pospešitvi dogovora o nadaljnjem sproščanju svetovne trgovine. URL=«http://www.siol.net/gospodarstvo/2009/10/wto_pozvala_k_pospesitvi_dogovora_o_nadaljnjem_sproscanju_svetovne_trgovine.aspx«. 3. 11. 2009.
13. STA – Slovenska tiskovna agencija. EU in Latinska Amerika končali spor zaradi banan. Delo. 2009, let. , št. , str.
14. WELTHAUS Oesterreich. Svetovna trgovinska organizacija. URL=«<http://www.welthaus.at/layout/index.php3?node=i9000&scheme=8826&SID=f39bfd260b309e2e031810f0708dc184>«. 11. 10. 2009.
15. WTOa. Members and Observers. URL=«http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm«. 12. 10. 2009.
16. WTOb. The Fifth WTO Ministerial Conference. URL=«http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min03_e/min03_e.htm«. 30. 10. 2009.

17. WTOc. Ten benefits of the WTO trading system. URL=«http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/10ben_e/10b00_e.htm«. 20.10.2009.
18. WTOd. WTO, World Bank, and IMF chiefs warn against rich-country protectionism. URL=«http://www.wto.org/english/news_e/news02_e/joint_note_oecd_16may02_e.htm«. 20. 10. 2009.
19. WTOe. Understanding the WTO: Principles of the trading system. URL=«http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm«. 22. 10. 2009.
20. WTOf. Ministerial Conferences. URL=«http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/minist_e.htm«. 22. 10. 2009.
21. WTOg. Understanding the WTO: The Uruguay Round. URL=«http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact5_e.htm«. 22. 10. 2009.
22. WTOh. Understanding the WTO: The GATT years: from Havana to Marrakesh. URL=«http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm«. 28. 10. 2009.
23. WTOi. WTO organization chart. URL=«http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org2_e.htm«. 2. 11. 2009.
24. WTOj. WTO Director – General: Pascal Lamy. URL=«http://www.wto.org/english/thewto_e/dg_e/dg_e.htm«. 4. 11. 2009.
25. WTOk. Membership, alliances and bureaucracy. URL=«http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org3_e.htm«. 4. 11. 2009.
26. WTOl. Agreement establishing the World Trade Organization. URL=«http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto.pdf«. 4. 11. 2009.
27. WTOm. The WTO. URL=«http://www.wto.org/english/thewto_e/thewto_e.htm«. 4. 11. 2009.
28. WTOo. Dispute settlement. URL=«http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_e.htm#disputes«. 5. 11. 2009.
29. WTOo. China and the WTO. URL=«http://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm«. 7. 11. 2009.
30. WTOp. China and the World Trading System. URL=«http://www.wto.org/english/news_e/sprr_e/china_e.htm«. 8. 11. 2009.
31. WTOq. Shanghai's WTO Affairs Consultation Center: Working Together to Take Advantage of WTO Membership. URL=«http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/casestudies_e/case11_e.htm«. 9. 11. 2009.
32. WTOs. Lamy hails accord ending long running banana dispute. URL=«http://www.wto.org/english/news_e/pres09_e/pr591_e.htm«. 12. 1. 2010.
33. ZMS – Združenje managerjev Slovenije. Zmaj onkraj velikega zidu. URL=«<http://www.zdruzenje-manager.si/si/publikacije-dokumenti/vodnik/kitajska/>«. 6. 11. 2009.

SEZNAM SLIK IN TABEL

Slika 1: Nastanek WTO	7
Tabela 1: Pogajalski krogi GATT	9
Tabela 2: Rast števila članic WTO skozi obdobje	18
Tabela 3: Proračun 2001–2009	19
Tabela 4: Postopek reševanja sporov	26

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

ACP	(African, Caribbean, Pacific) – Afrika, Karibi, Pacifik
ATPRM	(Agreement on the Trade Policy Review Mechanism) – Sporazum o mehanizmu za nadzor nad zunanjetrgovinsko politiko
DSB	(Dispute Settlement Body) – Telo za reševanje sporov
DSU	(Dispute Settlement Understanding) – Sporazum o pravilih in postopku za reševanje sporov
EU	(European Union) – Evropska unija
GATS	(General Agreement on Trade in Services) – Splošni sporazum o trgovini s storitvami
GATT	(General Agreement on Tariffs and Trade) – Splošni sporazum o carinah in trgovini
ITO	(International Trade Organization) – Mednarodna trgovinska organizacija
TRIPS	(Agreement on Trade-Related Intellectual Property Rights) – Sporazum o trgovinskih aspektih pravic intelektualne lastnine
WTO	(World Trade Organization) – Svetovna trgovinska organizacija

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Podpisana Simona Svet, rojena 28. 1. 1981 v Celju, izjavljam, da sem avtorica diplomskega dela z naslovom SVETOVNA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA IN KITAJSKA, ki sem ga napisala pod vodstvom mentorja doc. dr. Aleksandra Aristovnika.

Diplomsko delo je lektorirano. Lektorirala ga je ga. Zorka Felicijan, prof. slov. in soc.

Strinjam se z objavo svojega diplomskega dela na internetnih straneh.

Podpis: Simona Svet